

/ 68

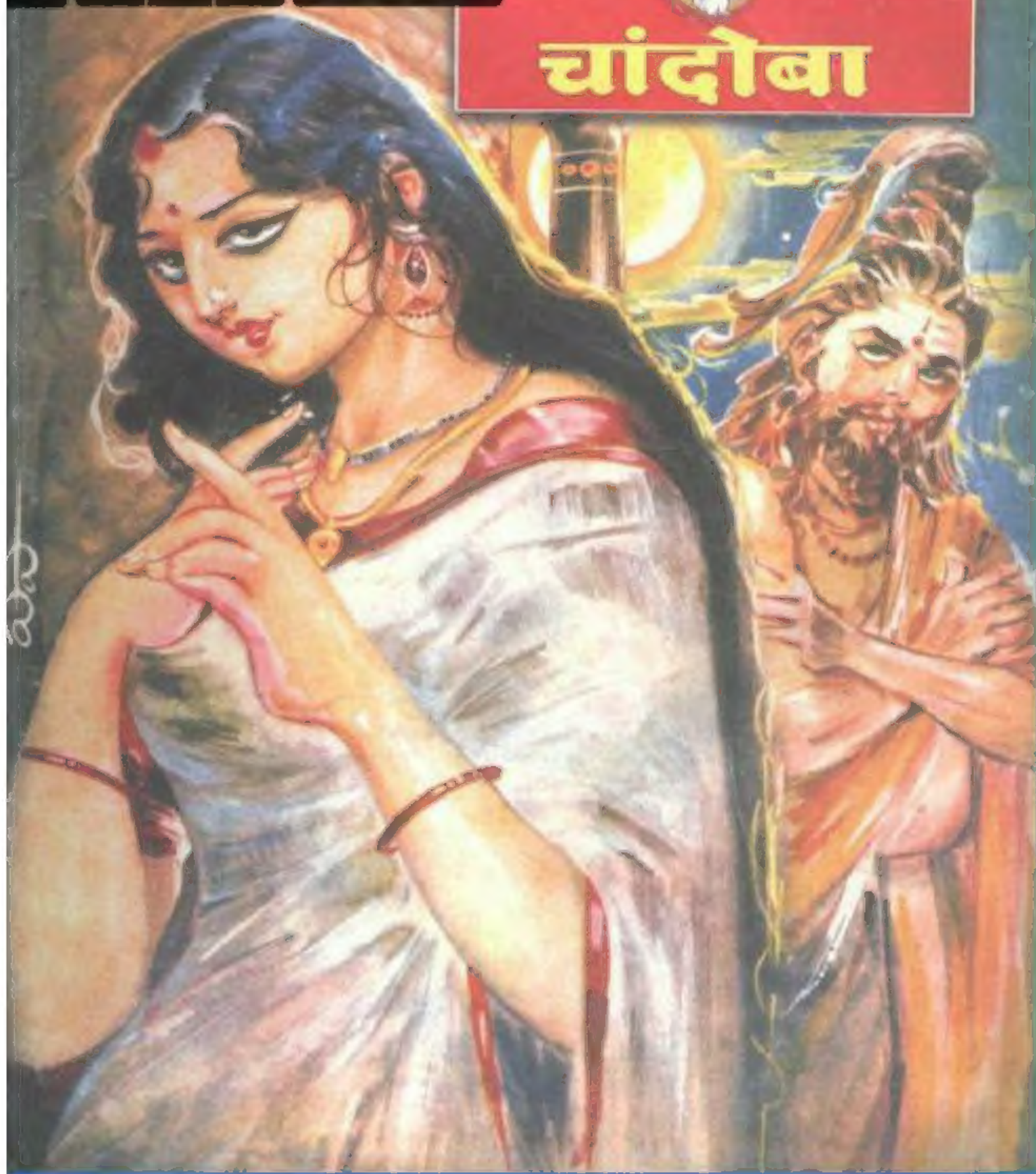

मार्च 2003

Rs. 10/-

चांदोबा

सुकर्माचे स्वप्न

साधु सुकर्मा आपला शिष्य, कौशल्य याच्या सरोवर देहात हिंस्त होते. प्रवास करित करित ते एका छोट्या गांवात पोहोचले. त्यावेळी रज शान्यामुळे एका बराच्या पडवीत ते झोपले.

ते वर रतन नांवाच्या एका शेतकऱ्याचे होते. भत्या पहाटेच महेश नांवाचा आणखी एक शेतकरी हातांत नांगर घेऊन स्तनकडे आला. आणि मितीजवळ नांगर ठेवून त्याने दर झोठवले. रतनने दार उघडताच नांगराचे जे काही काम होते ते पूर्ण झाले, आता परत बायला अली असे सांगून तो निघून गेला.

थोड्या वेळाने सूर्य वर आल्यानंतर रतनने बाहेर जाऊन नांगर पाहिला तर त्याचा फाळ मोठ्या होता. त्याने लगेच बायकोला बोवावले व म्हणाला, "पाहिळस, महेश किती धूर्त आहे तो नांगराचा फाळ मोडून काहीहीन सांगता निघून गेला, जणू काही माहितच नाही. मी बघ आता काय करतो तो!" असे म्हणून हातांत कुन्हाड

घेऊन तो महेशाच्या घरी गेला आणि त्याच्या बैलगाडीचे धाक त्याने मोडून टाकले.

ते पाहून महेश रागाने ताल लावला. यदात जाऊन त्याने एक मोठी जाड काठी आणली व रतनच्या डोक्यावर जोराने मारली. रतनला त्या बोर्याच्या प्रहणाने जखम झाली. पण त्यामुळे आणखी रागांत आलेल्या रतनने आपल्या कुन्हाडीने महेशाच्या डोक्यावर प्रहार केला. तो वार त्याच्या डोक्यावर इतक्या जोराचा लागला, की तो जख्मबळ होऊन खाली पडला.

रतन पाहताच रतनचे हातपाय कांपायला लागले, तो अतिशय बाबरला. धांवतपळत तो आपल्या घरात शिरला व दरवाजा बंद करून ओत पसला. काही क्षणांतच ही बातमी महेशाच्या रोन्ही भावांना समजली. ते कुवळ व कुड्डल घेऊन रतनच्या घरी आले.

जेव्हा ती बातमी रतनच्या भावांना व मेहुण्याला समजली, तेव्हा तेही हातांत जे काही

हत्तार मिळेल ते घेऊन स्तनकडे आले. मग काय, गांवातले एकेक करत सर्व लोक तिकडे येऊ लागले आणि भरपूर गर्दी जमा झाली.

स्तनचे नातेवाईक व महेशाच्या भावांमध्ये प्रथमच जोराचे भांडण झाले, ते एकमेकांना शिच्या व मारून टाकण्याच्या धमक्या देऊ लागले, शेवटी तिथेच मारामारी व गुहागुही करण्यास ते तयार झाले.

सुकर्मा हे सर्व लोकांनून पहात होते, त्यांना वाटले की अता हे आताच्याच्या बाहेर जात आहे व कुठल्याही सणाला जून-खराबी होण्याची शक्यता आहे. म्हणून ते लगबगीने पुढे आले व बोधांच्या मध्ये उभे राहिले. अचानक आपल्या-मध्ये साधूला उभे असलेले पाहून ते सर्वजण चकित झाले. सुकर्माने स्तनच्या व महेशाच्या नातेवाईकांना शांत केले. नंतर घरात जाऊन

त्यांनी रतनला समजावून, शांत करून महेशाच्या घरी आणले.

तोपर्यंत वैद्याने औषधे, मसाम इ. लावून महेशाच्या डोक्याला पट्टी बांधली होती. महेशाही झोपून थोडी विश्रांती घेत होता.

सुकर्मा रतनला महेशाजवळ आणून बसवले आणि सर्वांना ऐकू जाईल इतक्या मोठ्या आवाजात म्हणले, "बंधूनो, आपली गांवोगांव फिरणारे प्रनासी, काव राजी या गांवात येऊन पोहोचले व राजी रतनच्या ओठ्यावर झोपले. ह्यात राजी चांगला गारव असल्यामुळे तबकच गाढ झोप लागली, आणि झोपेत मी एक स्वप्न पाहिले. स्वप्नांत मला असं विसरं की महेश रतनचा नांगर देऊन परत जात आहे. नंतर रतनने जेव्हा नांगराचा फाळ मोडलेला पाहिला, तेव्हा लगेच त्याने महेशाला बोलावून फाळ फसा मोडला,

म्हणून विचारले. महेशाने आपली चूक कबूल केली, त्याची क्षमा मागितली व तो बांग्श दुरुस्त करून देईन म्हणून त्याने वचन दिले. त्यानंतर तो नांगर घेऊन लोहाराकडे जाऊ लागला, तितक्यांत माझे स्वप्न तुटले आणि पुढे काय झाले ते मला समजले नाही."

साधूचे बोलणे ऐकताच महेशाला आगली चूक समजून आली. तितक्यांत महेशाची बायको पुढे येऊन म्हणाली, "काल मी सांगायला विसरले. काल संध्याकाळी नोकरीने म्हशीला मारताना काठी चुकून नांगराच्या फाळला लागली व तो तुटला".

महेशाला खूप वाईट वाटले, तो म्हणाला, "बाफकार तन माझी चूक झाली, नांगराचा फाळ तुटल्याचं मी पाहिलं नव्हतं".

रतनच्या डोळ्यांत पाणी आले, महेशाचे दोन्ही हात हातांत घेत तो म्हणाला, "माफी घ्या नाही तर मी मागायला हवी नांगराचा फाळ तुटाय म्हणून मी तुला निचारामत्ता हवं होतं. उलट मी तुझ्याविषयी गैरसमज करून घेतला आणि तुझ्या बैलगाडीचे चाक मोडले".

मार्च २००३

10

चांदोबा

मुकूमने महेश व रतनला धीर दिला व समजावून सांगितले, "वाहिलेत, राग मागसाचे कसा जनावर कातो ते! जागा कधी करू नये, घाई करू नये. शांत चित्ताने नेहमी विचार करावा. तेव्हाच काय बोध्य व काय अयोग्य ते समजते. मागव जन्म उत्तम जन्म आहे, मागसाचे जीवन ते धनभंगुर आहे, अतिशय भयंकरित आहे, त्यामुळे एकमेकांशी प्रेमाने राहायला हवे, प्रायेने व्यवहार करायला हवेल. आता ऐका, मी एक सत्य सांगणार आहे. मी कुठलंही स्वप्न पाहिलं नाही. दुर्भाग्याने माझ्या डोळ्यांसमोर होत असलेल्या घटना पाहिल्यानंतर मला असं वाटलं की, असं सांगितल्यावर तुम्हांला तुमच्या चुका कळून येतील आणि तुम्ही शांत व्हाल. स्वप्न म्हणून मी जे सांगितले, ती माझी केकळ कल्पना होती".

महेश आणि रतनने साधूचे खूप आभार मानले. त्या दिवशी सुनार आणि त्याच्या शिष्याने त्या दोघांच्या आदरातिथ्याचा स्वीकार केला आणि दुसऱ्या दिवशी ते दोघेही आपल्या पुढल्या प्रवासाला निघाले.

धोरण

बाबुलने एक नवे घर बांधले, त्यांत चार खोल्या होत्या. तीन खोल्या त्याने आपल्या कुटुंबसाठी ठेवल्या आणि एका खोलीत रावय नांवाच्या एका तरुणाला भाटेकरून म्हणून ठेवले.

रावय फारच गरीब होता. एका बुकानांत तो काम करी व मोठ्या मुकेशीने दिवस कंठीत होता. त्याच्याजवळ बाभगयला चंगले कपडे नव्हते. कधीकधी पैसे कसेकी तो उपाशी राही. बाबुलला त्याची दया येई व त्याला मदत करायची इच्छा होई. परंतु बाबुलचा मामा त्याला तसे करू देत नसे.

"दयेच्या पोटी रोज त्याला मदत करायला लागलास तर त्याला त्याची संवय होईल आणि तो नेहमीच तुझ्यावर अवलंबून राहू लागेल. जास्त काळ काल कमवायचे असे त्याला वाटणार नाही, तो ताल्या आहे. या बऱ्यांत त्याने काष्ट करून पैसे मिळवलेच पाहिजेत आणि स्वतंत्रपणे जगायची घनाची तयारी केली पाहिजे. त्याला पाचसोपाचली मदत करायचा विचार मनांतून काढून टाक."

मामाने बाबुलला बजावले.

बाबुलला आपल्या मामानेदल फार आदर होता. बाबुलचे आईवडील तो लहान असतानाच बारासे व मामानेच त्याचा प्रतिपाल केला होता. केवळ मायाचमयुक्तेच आज त्याची परिस्थिती चांगली होती. मामा बाबुलचा गुरू होता व बाबुल त्याचे सांगणे कधीही अमान्य करीत नसे. म्हणून रावयला मदत करण्याबाबत बाबुल गप्प बसला.

एके दिवशी बाबुलचा मामा कुणा दूतच्या नातलागाकडे लग्नासाठी म्हणून शेजाऱ्या गांवी गेला. संध्याकाळी जेव्हा बाबुल बाजारातून घरी पात आला तेव्हा रावयचा कणवण्याचा आवाज ऐकून बाबुल त्याच्या खोलीत गेला.

रावय चटईवर झोपला होता आणि त्याने अंगावर चादर पोचवली होती. मधूनमधून वेदनेने 'आई ग, आई ग' असं कळवळून कणवत होता. बाबुलने त्याची चौकशी केली.

"प्रकृती बरी नाही, ताण आनाय असं वाटतंय" रावयने हळू आवाजात सांगितलं.

- कमलनाथ -

"असे बरोबर नाही, वैद्याकडून औषध आणत असतात तर टीका होत" बाबुलने सांगितले.

"मी वैद्याकडे कसा जाऊं? पैसे दिल्याखेरीज ते नाडीसुद्धा तपासत नाहीत, उधापर्यंत ताप आपोआप उतरत." राघव म्हणाला.

खिश्यातून काही रुपये काढून त्याला घाये असे बाबुलला वाटले. पण त्याला माझाच आठवण झाली आणि त्याने ते पैसे फक्त खिश्यात ठेवले.

असे तीन दिवस गेले. चौथ्या दिवशी राघवचा दुकानदार मालक राजनाथ त्याला पाहायला आला. राघवला भेटण्यापूर्वी त्याने बाबुलला भेटून चौकशी केली.

राजनाथ राघवच्या खोलीत गेला आणि त्याच्या कपाळावर हात ठेवल्यानंतर तो बाबुलला म्हणाला, "हे हो काय? याच अंग सापलेय, आणि याला वैद्याकडे नेण्याचा विचार तुम्हाला कसा सुचला नाही? हे शोभत तरी कां तुम्हाला?"

बाबुलचा ब्रह्म पडला. त्याला आपल्या चुकीची जाणीव झाली. तेव्हा त्याने राजनाथला आपल्या मामाने दिलेला सहज सांगितला.

राजनाथने त्याच्याकडे रोखून पाहून म्हटले,

"तुम्ही तरी औरच दिसता हो! पाभाने सांगितलेलं तेवढंच तुम्हाला माहित आहे का? रमांचा विचार व सहज योग्य आहे, खरा आहे, पण जेव्हा एक माणूस खूप आचारी आहे, तर त्याला मदत कापणं हे तुमचे कर्तव्य नाही कां ठरा?" आणि राघवला घेऊन राजनाथ वैद्याकडे गेला.

सद्याला गेलेला बाबुलचा मामा त्याच वेळेस घरी पात येत होता. रस्त्यात त्याला राजनाथ व राघव दिसले. घरी आल्यावर बाबुलने त्याला सर्व काही हकीकत सांगितली. त्यावर मामा म्हणाला, "राजनाथने जे सांगितलं ते खरं व रस्तं आहे. कोणत्याही निर्णयाला घळन बसणं ही चूक ठरत नाही, पण जरूर जसेल तिथे परिस्थितीनुसार निर्णय घ्यालजे हे ही आवश्यक ठरले. मू केसस ते चुकीचं आहे. तू स्वतः विचार करून निर्णय घ्यायला शिकलं पाहिजेस, तऱ्च तुम्ही प्रगती होईल. परिस्थिती लक्षात घेऊन काय करायचे ते तू ठरवत जा. त्यासाठी पोरपाने बागाचे लागते."

मामाने सांगितल्यानंतर बाबुलला आपल्या स्वभावातली उणीव लक्षात आली.

माया सरोवर

13

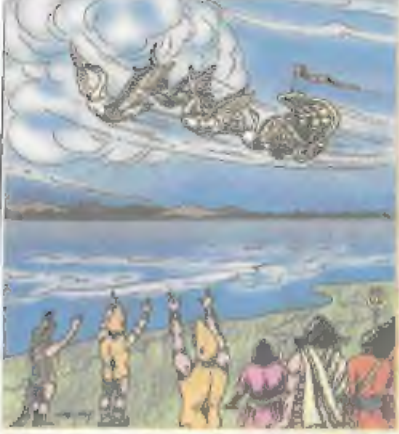
(नदीतीरावरच्या ढोंगरी गुहेसमोरील मैदानात जयशील व सिद्धसाधकाला मकरकेतु दिसला. त्यानी बघितले की त्याच्याबरोबर जयशीलचा गालमित्र देवशर्मा आणि सेनापतीचा मुलगा मंगलवर्मा हे देखील जाहेत. सिद्धसाधकाचे नव्यानगाची जलब्रह्माच्या तावडीतून सुटका केली. हात जोडून नमस्कार करीत तो सिद्धसाधकाच्या पायावर कोसळला.) यानंतर

मकरकेतु आणि इतरांनी नवानगराला सिद्धसाधकाचा गुलाम झालेला दखितला आणि ते आश्चर्यचकित झाले. खूप होत जयशील म्हणाला, "चला इतक्या दिवसानंतर कां होईना, शेवटी सिद्धसाधकाने आपल्याला एक चेला मिळवलाच. पण तो धोक्याज आहे. कुमणजितला तर त्याने जवळजवळ मारूनच टाकले होतं. सर्पस्वराला तो धेऊन गेला होता. तो त्याच्या तावडीतून कसा सुटला, ते माहित नाही."

"मीच सर्पस्वराला नव्यानगापासून बचवले. त्याच्यामुळेच तुम्ही इथेच जवळपास आहात असे माझ्या लक्षात आलं." मकरकेतु म्हणाला.

मकरकेतुला नीट निखून बघत जयशील म्हणाला "तुझ्या जखमांचे काय झाले? इतक्या लोकर बरा झालास? नवलाईचीच गोष्ट आहे."

मकरकेतु देवशर्माकडे बघत म्हणाला "हा झेपरांत निचेष्ट पडलेला होता. जगण्याची देखील आशा नव्हती, पण औषधीपचार करून बचवले.

वैद्यनाथ संगळेंजण भगवान म्हणतात. यण मी त्यांना वैद्यदेव म्हणतो. एकदा मी मना येऊन माया सरोवराशी गेलो आणि तुला शोधत शोधत इथे आलो."

देवशर्मा हा जयशीलचा बालमित्र अमरावली नगरांत राहत होता. तो जुगारी होता. पुष्कळ दिवसांनंतर त्याची वृत्त-गृहात जयशीलशी गांठ पडली. वैद्यकीय शिक्षण याने केव्हा आणि कुठे घेतले, हे जयशीलला कधी कळले नाही. देवशर्माना नमस्कार करत तो म्हणाला, "वैद्यदेव, हा मंगलवर्मा आपला शिष्य आहेका?"

पाचर हुंसात हुंसात देवशर्मा म्हणाले, "मंगलवर्मा माझा शिष्य आहे, तो माझ्याकडे शिकतो आहे. माया सरोवरात जप्याची त्याची तीव्र इच्छा होती. वर्मा, मी बरोबर बोललो ना?"

मार्च २००३

एक दीर्घ द्वास घेत आपल्या सांकडी पायाकडे बघत मंगलवर्मा काही बोलणार एवढ्यात आकाशात जोव्णोरंदा पंख फडफडवित्याचा आवाज ऐकू आला. सगळे रान पळवून तिथेदेक्यू लागले. ह्यांची एक दोन्ही एक रथ ओसत आकाशातून जात होती. ते पाहून मंगलवर्मा, रार्निना, रार्निना "सरोवराच्या जयजयकार असे" "असे जेजजेजत ओरडू लागले

त्यांच्या हा ओरडा" रथात बसलेल्या लोकांनी ऐकला. दुसऱ्याच क्षणी तो रथ आकाशात थांबला. आणि वेगाने जयशील व इतर लोकांच्या दिशेने येत शेजारच्या नदीच्या पाण्यावर उतरला.

रथ पाण्यावर उतरत असताना नदीच्या कांठावर उभे आलेले नरफेड, सर्पनाड, सर्पस्वर ऋक्षित होऊन एकमेकांना विचारत होते, "आंगभक्त एकटेच त्यांत कोण?" मन विधांनी पार्श्यांत उडवा मारल्या आणि ते रथाकडे जाऊ लागले.

अजून नदीच्या कांठावर फक्त सिद्धसाधक जयशील, वैद्यदेव नांवाचे प्रसिद्ध असलेला देवशर्मा आणि तेनामतीचा मुलगा मंगलवर्मा, एवढेच राहिले. जयशील देवशर्माला डोळ्यांनी इशारा करत मंगलवर्माला म्हणाला. "आपण काही करू शकू नाही. तसे आराम मित्र घ्या नाही. तुला बघून असं वाटतंय की तु माया सरोवराला जाऊन आला आहेस. मी जो संदाज केला तो खरा आहे ना? तिथे तू कनकास राजाच्या मुलगा कांचनवर्मा

14

चांदोबा

आणि मुलगी कांचनमाया यांना बघितलंस का? ते कसे आहेत?"

मंगलवर्माने याचे उत्तर देण्यापूर्वी आपल्या सांकडी पायाकडे बघत आणि देवशर्माकडे बघत म्हटलं, "अशा प्रश्नाचे उत्तर बायला वैद्यदेवांची परवानगी हवी."

त्याचे कौतुक करीत जयशील म्हणाला "तुही गुरुभक्ती बाख्ताणप्याजोगी आहे. ठीक आहे. हाच प्रश्न मी तुझ्या गुरूवर विचारतो." तेवढ्यांत सिद्धसाधक "जय महाकाली" म्हणत नरकनरपुरुन खाली उतरला. "जयशील, हे तर जलपक्षी आहेत. यांच्याशी नौतुन बैठ वांया करणाला घाबरतोस? तिकडे तो मगरीचे तोंड बाला आणि त्याचे साथीदार त्या पक्षांच्या त्यांत कसून पळून जाण्याच्या तयारीत आहेत."

"साधक, त्यांत जर कांचनूत जायचंय असेल तर जाऊ दे. आणि आपण त्यांना अडवू देखील शकत नाही. इथे त्यांचे शिष्य आपल्याबरोबर आहेतच" जयशील म्हणाला.

सिद्धसाधक मंगलवर्मा व देवशर्माकडे रगाने बघत म्हणाला, "ज मंगलवर्मा ओळखीचा आहे. हा कुसरा माणूस जतमानच नाही. बापासरोकारा जायला ते ओण्यापासा घटत कां शकतील, ते नहीत आहेत. ते जर घळून गेले तर माया-सरोवराला आराम कव्हाच जाऊ शकू."

त्याच्या या बोलण्यावर रागवत देवशर्मा म्हणाला "साधक, तू कधी विचार करतोस आणि जास्त रागवतोस. सुना माहित आहे कां

संशोबा

कीं तो मकरकेतु या दोंगराळ मार्गात जाणूनमुजून कां आलाय? तुला आणि तुझ्या मित्राला माया-सरोवराला घेऊन जाण्यासाठीचा तिथे तुम्हाला भयंकर अशा जलपक्षी राक्षसांशी लढावे लागेल. आणि त्यांच्यापासून स्वतःचे रक्षण करावे लागेल."

"जलराक्षस! महाकालच्या मदतीने, या विशूलाने, त्यांना बाल पाण्यातून उचलून विनाम्यावर फेकून देईन. आला राहिला जयशील; त्याच्याजवळ महाकालाचा लेबक कालाकातने विरोते खरूण आहे." सिद्धसाधक म्हणाला.

जयशीलच्या लक्षांत आले की माद बाहेस आणि साधक देवशर्माशी भांडण करेन कारण त्याला हे माहिती नाही की देवशर्मांच त्याचा बालमित्र आहे. हे टाळण्यासाठी तो देवशर्माला

15

मार्च २००३

"दोघेही सुरक्षित आहेत त्याच्या अपहरणामुळे तिथे हिरण्यपुराचा राजा वु खात आहे तर इकडे मायासरोवरेकड्यांना देखील आपण केलेल्या कृत्याचा पर्चाताप होतो आहे." देवशर्मा म्हणाले.

त्या दोघांचे चाललेले हे बोलणे ऐकून सिद्धसाधक "जय महाकाल" असे ओरडत म्हणाला "जयशील, तुम्ही आधी रासूनच एकमेकांना ओळखता का? आतापर्यंत ही गोष्ट मू माझ्यापासून कां लपवून ठेवलीस?"

त्याला हळू आवाजात बोलायला सांगून जयशील म्हणाला, "साधका, शांत हो. मी आणि देवशर्मा बलमित्र आहोत. त्या गांवातले आम्ही नांवाजलेले जुगारी होतो. ती तर एक मोठीच कहाणी आहे. पण आम्ही मित्र आहोत हे मकरकेतुला कळता कामा नये. जर ही गोष्ट त्याला समजली तर आपण भाषा सरोवरेकडोना येवी वनवून कांचनबर्मा आणि कांचनमाला यांची सुटका करू शकणार नाही."

"हे ठीक आहे आता प्रता समजलं मी. काळजी घेईन. पण या हंसांच्या रथाचे काय करावचे? हे तर एक कोडेच आहे याच्या मागे काय चाल आहे हे तर आपल्याला माहिती नाही. कदाचित् जणू मित्र देवशर्माला याबद्दल काही माहिती असेल." असे म्हणत त्याने देवशर्माला प्रमाने मिठां मारली.

सिद्धसाधकाच्या खांद्यावर थोपटत हंसत देवशर्मा म्हणाला, "मायासरोवराच्या जलवृक्ष

शकसाला जर तुम्ही मरू शकतात तर तुम्हाला महाकालाकडून सर्व शक्ती प्राप्त होतील. तो जलवृक्ष तुमच्या महाकाल देवाचा कडूर शत्रू आहे."

"असं काय? त्याला पकडून या नद्यांनाला खायला देतो. नद्यांना, त्याला खाशेलं ना?" असे म्हणत सिद्ध साधकाने नद्यांनाच्या खांद्यावर त्रिशूल धोडा बघला.

उडी मारून नद्यांना तगेच नदीतीरावर लव्या असलेल्या जलग्रह हत्तीकडे झाडं लागला. साधकाने त्याचा हात पकडून त्याला थांबवत म्हटलं "नाद्यांना, थांब. आता आपण मकरकेतु आणि त्याचे मातक सरोवरेकड जांचे मित्र आहोत. तो पाणहत्ती तुला मोठ्या भावासारखा आहे."

रक्षकाचे बोलणे ऐकून देवशर्मा खंदखंदून

हंसला. मग कडासारखा असलेला आपला डंड उचलून नदीकडे रोखत तो म्हणाला, "माया-सरोवरांत कुठल्यातरी गोष्टीवरून चांगलीच खळबळ उडाली आहे. असे नसतं तर सरोवरेक-राधा रथ इथे नदीमधे उतरला नसता."

देवशर्मा याविषयी अजून काही बोलणार एवढ्यांत मंगलबर्मा आणि मकरकेतु तिथे आले. दोघेही खूप दुःखी दिसत होते. कांहीतरी अप्रिय गोष्ट घडली आहे हे त्यांच्या चेहऱ्यावरून स्पष्ट दिसत होते. रक्षका आवाजात मकरकेतु म्हणाला, "दैवदेव, एका तासापूर्वी जेव्हा मायासरोवरेकड हंसांच्या रथात वरून जलविहार करत होते, तेव्हा जलपावस अचानक पाण्यांतून न आता, जाणि रथात त्यांच्या रोजगारी नसलेल्या कांचनमालेला पकडण्याचा प्रयत्न करू लागला. या संकटातून सुरण्यासाठी साक्षी आणि ओ-

चांदोबा

म्हणाला, "दैवदेवजी, आपण मंगलबर्माला त्या रथाजवळ पाठवून तिथे काय बोलणे चातले आहे हे जाणून घेऊं शकतो का?"

देवशर्माला जयशीलच्या बोलण्याचा मतितार्थ कळला. त्याने मंगलबर्माला सांगितले, "शिष्या, तू त्या रथाजवळ जाऊन शोधून काढ की त्या हंसांच्या रथात मायासरोवरेकड कां नाही? आणि त्याच्या जगती त्याचा अंगरक्षकच कां आला आहे?"

मंगलबर्माने मस्तक लववून देवशर्माला नमस्कार केला आणि पाण्यातून तो रथाकडे जाऊ लागला. तो जाताना जयशीलने देवशर्माला विचारले, "शर्मा, आता तरी सांग, माया-सरोवरेकड काडे हिरण्यपुराचे अपहरण केलेलं राजकुमार व राजकुमारी सुरक्षित आहेत ना?"

‘क्षकांनी तो रव आकाशात नेला. पण...’ पुढे तो काही बोलू शकला नाही. खेळे! प्रसन्न तो तिथेच उभा राहिला.

देवशमनि मोठ्या आनुरागेने विचारले, ‘देवशमन वसलेल्या सरोवरेवर आणि कांचनमातेचे काय झाले?’

स्वतःला सांभाळत मकरकेतु म्हणाला, ‘मोठाच अनर्थ झाला. हंसांचा रम जेव्हा आकाशात उडत होता तेव्हा गिबडांच्या एका टोळीने त्यांच्यावर हल्ला केला. हंस घाबले इकडे तिकडे फळत जाण्याचा प्रयत्न करू लागले. त्यामुळे ते उलटापालटा होऊ लागले आणि सरोवरेच्या कांचनमाला, सारथी व अंगरक्षक, खाली असलेल्या जंगलात पडले.’

ही हकिंगल ऐकून देवशमन, जयश्रीत, सिद्धसाधक थकून झाले. ‘राजकुमारी कांचनमाला नर एवढ्या उन्मादकून खाली पडली असेल तर ती यांतून बाचणे अशक्य आहे. सध्याक आपण आत्तापर्यंत जे कष्ट वेळेने ते सगळे पुऱ्यात गेले. आपण आपले दिलेले वचन पूर्ण करू शकले नाही.’ असे

म्हणत जयश्रीतने म्यानंतून तलवार काढून लोब मेळून दिली.

‘तिच्या बडिलांवर ओढवलेला प्रसंग ऐकून पद्ममुखी स्वतःचे क्लेशाईट करायला मागेपुढे पाहणार नाही.’ असे म्हणत देवशमनि आपल्या हस्तांतली काठी नमिनीवर पेंकली.

सगळ्यांचे उदास चेहरे बघून सिद्धसाधक म्हणाला, ‘निराशा होऊ नका! ते दोघे एखाद्या तळ्यांत किंवा झाडांवरही पडले असतील. त्यांना शोधायला आपण काही माणसे पाठवू. आणि त्या जलराक्षसाचा बळी महाकालाला द्यायच्या तयारीला लागूया. मायासरोवर इथून किती दूर आहे?’

सिद्धसाधकाचे बोलणे पुढे होण्यासाठीच नव्हतं. ‘जलराक्षस, जलराक्षस!’ असा मोठमोठ्यांचा ओला देवू येऊ लागला.

जयश्रीत आणि इतर सगळेजण तिकडे पहातात तो काय, लांबग्यासमखी डोळी असलेले राक्षस दगडाचे मोठे हातांत घेऊन (घाला घेरून वेगाने पुढे येत होते (क्रमशः)

मार्च २००३

१८

चांदोबा

चेताळ
कथा

रामसेनचा निर्णय

निरक्षयाचा पत्ता विक्रमार्क पुन्हा शताब्जवळ गेला. त्याने ग्रेल खाली उतरवले. खांशावर घेतले, आणि स्मशानाची वाट धरली. तेव्हा प्रेतांत लपलेला चेताळ त्याला म्हणाला, ‘राखन, हे स्मशान विषाही सर्प, घुसई आणि जनावरांनी भरलेले आहे, तरीही तू निर्धास्त मनाने चालतो आहेस. तू असं कां करतो आहेस ते सांग तरी! अजूनही तू आपल्या प्रयत्नात कधी यशस्वी झाला नाहीस. खूप वर्षांपूर्वी रामसेन नांवाचा एक राजा होता. त्याच्या राज्यात दोन प्रमुख नगरे होती, त्या दोन्ही नगरांत त्याने दोघा अधिकाऱ्यांची नेमणूक केली. ते अधिकाऱी कार्यभार

मार्च २००३

आहेत कां यांची पाहाणी राजांना स्वतः तिथें जाऊन करायची होती. वेश पावटून राजा तिथें गेला. तिथे अनेक उरुचणी समोर आल्या. राजाने अनुमण घेऊन आपला अनुमिता निर्णय घेतला. त्या राजाची गोष्ट मी तुला सांगते. म्हणजे तुम्ही बूक घुघराण्याचा प्रयत्न सू करूमील.” आणि वेताळ त्या राजाची गोष्ट पुढे सांगू लागला.

रामसेन प्रभोद देशचा राजा होता, तो नेहमी प्रजेचे कष्ट दूर व्हावेत हे आपले ध्येय घानीत असे. लोकांना समाधान मिळावे व त्यांचे जीवन सुखी व्हावे यासाठी त्याने अनेक उपाय अंगलात आणले. जनतेची सेवा त्याचे कर्मचारी नीट करतात की नाही ते पाहण्यासाठी त्याने गुप्तचरवेष्टील नेमले होते. कधीकधी राजा वेशांतर करून त्या नगरांत फेफटका मारत असे व चौकशी करवीत असे.

एकदा तो वेश पावटून भायपुरीला गेला. तिथे प्रत्येक नगरिकाच्या तोंडी भायपुरीचा अधिकारी दिव्यदत्त याचा फारच प्रशंसा त्याला ऐकण्याला मिळाली. तो ऐकून तो कंटाळला. त्याला वार्डेट घाटते की लोक आपल्या राजाला विसरून दिव्यदत्ताचेच गुणगान गात आहेत. तो राजधानीला परतला आणि त्याने काही गुप्तचांना बोलावून सांगितले, “यना वाटते, भायपुरीचा अधिकारी दिव्यदत्त याला आपलीच स्तुतीस्तोत्रे ऐकायची वार्डेट सव्य लागली आहे. त्यासाठी तो निश्चितच सरकारी रकमेचा अपव्यय करीत असला पाहिजे. तुम्ही तिथे जा आणि त्याच्या चुकीचा शोध घ्या.”

एका आठवड्यानंतर गुप्तचरांनी परत येऊन राजाला सांगितले, “महाराज, दिव्यदत्त राजनिष्ठ आहे. तो जे जे काम करतो, ते आपले शय घेऊनच करते. जनतेच्या कल्याणासाठी तो सर्व प्रकारच्या सुखसोयीची व्यक्ती करतो त्यामुळे तो फारच लोकप्रिय झालेला आहे. तो रम्याच्या खजिन्यांसम्य एक पैबादेखील नुकसण करीत नाही.”

त्यांची पाहिती ऐकून रामसेनचा विश्वास बसला नाही. गुप्तचांना दिव्यदत्ताने वांच तर दिवी नसेल ना अशी त्याला शंका उत्पन्न झाली. म्हणून स्वतःच वेशांतर करून तो भायपुरीला गेला.

तिथे तो एका खानावळीत उतरला. संध्यकाळी तिथल्या मालकाला राजा म्हणाला, “हे पहा, माझ्याकडे इतका हजार रुपये आहेत. मला या नगरांत तुमची सोभा पहायला चरा विडायला,

जायचे आहे. मी ही पैशांची पैली इथे ठेवून जाऊ कां?”

“अहो, दिव्यदत्त या नगराचा अधिकारी आहे. इथे चोरांची अजिबात भीती नाही. इथे चोरी होतच नाही. तुमची रुपयांची पैली तुमच्या खाजोरे जरी देखरेखीत राही व्हाईल. काहीतर रुपयांच्या हातांत बाळगा, किंवा माझ्या स्वार्थाने केळीत तरी चालेल.” त्या मालकाने सांगितले.

रुपयांची पैली बरोबर घेऊन नगरांत फिरायला निघाला. सगळीकडे जाणू दीपोत्सव असला अशी आरास होती. कित्येक वैद्यशाळा-कडे पाहूनच समाधान घाटत होते.

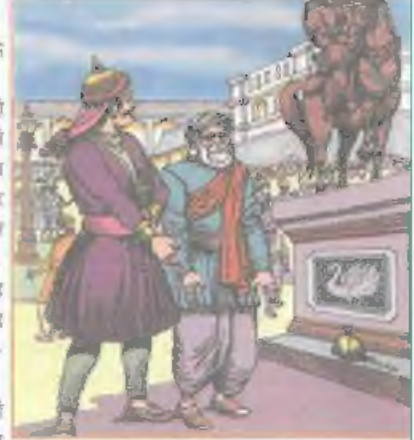
रामसेनने एका सोळाकडीत ती पैशांची पैली पकड आणि ठेवली व तो पुढे जाऊ लागला; तोच ‘धावा’ असा आवाज त्याला ऐकू आला.

रामसेन चकित होऊन थांबला. एक सैनिक त्याच्या समोर येऊन उभा राहिला व त्याने विचारले, “ही पैली इथे ठेवून तुम्ही पुढे कुठे निघावत? यांत कांही विचारी पदार्थ तर ठेवलेला नाही ना?”

“तू कोण रे मला विचारणारा? मला वारेल ते मी करीन.” रामसेनाने नागजीच्या नाटकी सुरंग म्हटले.

“हे बंधा, मी या नगराचा सैनिक आहे. कांही वेडेवाकडे होत नाही ना हे मी तपास पाहाय असतो. लोकांक संकेत येऊ नये हे पाहणं माझं कर्तव्य आहे.” सैनिकाने अभिमराने सांगितले.

रामसेन मुद्दामच पळायला लागला. आणि सैनिक त्याचा पाठलाग करू लागला. राजा वेगाने पळत होता तेव्हा अंधारात त्याचा पाय मुगळला

आणि तो खाती फडसा. त्याच्या डोक्याला मार लागला व तो बेभुड झाला.

सैनिकाने जोरात शिटी वाजवली, तेव्हा चारी बाजूंनी मस्त घालणारे सैनिक गोळा झाले. त्यांनी रामसेनला रुग्णालयांत नेले.

वैद्यांनी परीक्षा केल्यानंतर म्हटले, “जखम फार खोल आहे.” त्यांनी औषधोपचार करून जखमेवर पट्टी बांधली.

शुद्धीवर आल्यानंतर रामसेन म्हणाला, “प्रत्येक सामान्य नागरिकाचे प्राण वांचतील अशी सोय या नगरात केलेली आहे, ही कौतुकास्पद गोष्ट आहे. ज्या दिव्यदत्ताने अशा उत्तम सुविधा केल्या आहेत, त्याला प्रेक्षक मी गांधी परत जर्दन.”

जेव्हा ही गोष्ट सैनिकांच्यामार्फत दिव्यदत्ताला

समजली, तेव्हा तो स्वतः रामसेनला घेऊनला आला. वैशाची पैली मार्गे ठेवून जण्यंत रामसेनचा कोणता हेतू होता हे त्याने विचारले. तेव्हा राजाने सांगितले, "मी महाराज रामसेन आहे. तुझा या नगरातला कारभार पाहण्यासाठी मी इथे आलो. प्रजेच्या कल्याणासाठी तू इतकी चांगली कामे करतो आहेस हे पाहून आनंद झाला. मी तुझे अभिनंदन करतो."

दिव्यदामने त्वरित गुडघे टेकून महाराजांना अभिवादन केले. "महाराज, आपण या संकटातून यांचलांत ही पैली कुपाच झाली. माझी कामगिरी पाहण्यासाठी आपण आपला जीव धोक्यांत घातला होतात."

रामसेनने मुन्हा एकदा दिव्यदासाची प्रशंसा केली. राजधानीला परत गेल्यानंतर तिथे त्याला बोलावून त्याचा आदरपूर्वक सन्मान केला. ते

बहुत राज्यांतल्या इतर नगरांतल्या अधिकाऱ्यांनीही आपापली नगरे त्या प्रकारे नीटनेटकी ठेवून चांगला राज्यकारभार करायचा, असा निर्णय घेतला. सौभाग्यपुराचा अधिकारी भव्यवर्मा याला मात्र आपला सन्मान लष्कर व्हावा असे वाटत होते.

भव्यवर्मा कैनी होता. प्रजेच्या कल्याणाबद्दल त्याला काहीही वाटत नव्हते, तो महाराजांचा बयळचा नातलग होता. म्हणून रामसेनला हावलाजाने त्याला सौभाग्यपुराचा अधिकारी नेमणे प्राग पडले.

भव्यवर्माने महाराजांना भेटून सांगितले, "माझ्या नगरांतली जनता सुखी आहे. त्यांना सर्व प्रकारच्या सुखसोयी मिळतात, परंतु जो आर्य व प्रेम वेवढलाला मिळाले, ते अद्याप मला मिळालेले नाही. माझ्या नगरात भेट द्यावी असे आपण महाराजांना सुचवावे. म्हणजे मी किती

चांगला व अमर्थ प्रशासक आहे ते महाराजांना खांगलीच समजेल."

राणीने राजाकडे हा विषय काढला. तेव्हा राजा म्हणाला, "ठीक आहे. आस्वदाभरात मी त्या नगरात जलर जाईन. जर त्याला प्रथम कळवले तर तो सतर्क राहील व आवश्यक ती व्यवस्था करील. म्हणून ही गोष्ट गुप्तच राहिली पाहिजे."

आठवड्यानंतर राजाने आपल्या एका विश्वासा सेवकाला नेषांतर करून सौभाग्यपुराला धाडले. आणि राजा स्वतः मात्र एका सामान्य नागरिकाप्रमाणे त्या सेवकाच्या प्राणीममा जात राहिला. भव्यवर्माला वाटले की तो सेवक म्हणजे नेषांतर करून आलेले महाराज! म्हणून त्याने त्याची चांगली सरबराई केली.

तो सेवक रात्री नगरांत फिरत असताना. त्यानेही पैशाची पैली एका बळकट टेंबली, तेव्हा आसपास पहारा करीत असलेल्या सैनिकांनी त्याला गुणीचे औषध दिले व झपाट्यात दाखल केले.

तितक्यांत नागरिकांच्या घेसांत असलेला राजा रामसेन ताचासाठी जोषध म्हायला म्हणून त्याच तणासयांत शिरला, परंतु त्याच्याकडे कुणीही लक्ष दिले नाही. सर्वजण त्या नेषांतर केलेल्या सेवकाची सेवा करण्यात गुंतले होते. एका सैनिकाने रामसेनला डब्याच सांगितले, "या नगरांतल्या तणासयांतून चांगले हुशार वैद्यक राहिले नाहीत. इथे त्यांना वेळेवर मीट पणार मिळत नाहीत. म्हणून लगळेबाण भाव्यपुरीला निघून गेले आहेत. उत्तम वैद्यांची चिकित्सा फक्त इथे भव्यवर्माचाच मिळते. तुला जर आपला प्राण

वांचवायचा असेल तर तू तडक भाव्यपुरीला जा."

रामसेन राजधानीला परतला आणि त्याने राणीला सविस्तर हकीकत सांगितली. राजा तिला म्हणाला, "आता तुलाही कळेल असेल की भव्यवर्मा हा चांगला अधिकारी नाही. तो अगदी नाशक आहे. नाहीतरी तो तुझा नातलग. म्हणून तूच त्याला मी येणार असल्याची बातमी कळवली असशील, होय ना?"

राणी चकित झाली व म्हणाली, "मी कशाचा सांगीन? पण जेव्हा तुम्ही ही गोष्ट मला सांगितलीत तेव्हा माझ्या दासीपिकी कुणीतरी ते ऐकलं असेल आणि तिनेच ही गुप्त गोष्ट भव्यवर्माला कळवली असेल. मी नीट चौकशी करीन आणि त्या दासीला चांगली कठोर शिक्षा करीन."

त्वावर राख्सेन म्हणाला, "देवी, असं करू नकोस. भव्यवर्मा तुझा आम आहे म्हणून त्याचं हित सांभाळण्यासाठी आणि तुला खूप करण्यासाठी त्या दसरीने हे काम केतं असतं पाहिजे."

या घटनेनंतर लोकरच रामसेनने भाग्य-पुरीच्या दिव्यदत्तला सौभाग्यपुरचा अधिकारी म्हणून नेमले व भव्यवर्माला त्याने भाग्यपुरीला पाडले.

ही गोष्ट सांगून वेताळाने राजाचा विचारले, "हे राजन, रामसेनने ही नियुक्ती केली त्याच्यावरून असं स्पष्ट दिसत नाही का की त्याला भव्यवर्मा व दिव्यदत्ताच्या कारभाराचे नीट मूल्यमापन करता आले नाही? कर्तव्यदक्ष व लोकप्रिय दिव्यदत्तला सौभाग्यपुरचा अधिकारी नेमणे आणि अकार्यक्षम व चैनी भव्यवर्माला भाग्यपुरीचा अधिकारी नेमणे, हा रामसेनने घेतलेला निर्णय उताळता व अयोग्य आहे असं तुला वाटत नाही का? बाइया शकाचं उतर तुला पाहीन असूनदेखील जर तूमीन पाळलस तर तुझ्या मस्तकाचं असंख्य तुकडे होतील."

तेव्हा विक्रमार्क म्हणाला, "राजा रामसेनने मुख्यतः दोन्ही नगरांच्या प्रजेच्या हितसंसाठीच हा निर्णय घेतलेला होता. दिव्यदत्ताच्या कारभारामुळे भाग्यपुरीची प्रजा दीर्घकाल सुखी होती. नवीन नेमलेल्या भव्यवर्माची विलासी जीवनशैली व प्रजेबाबत दुर्लक्ष या नगरांकांनी फार काळ सहन केतं नसतं. त्यांनी आपल्या दुर्दैवेश्वर राजाकडे तक्रार केली असली. म्हणजे राजालाही त्या पदावरला भव्यवर्माची उकलचोवडी करता आली असावी. त्या पौर्णिमेनेच राणीदेवीला राजाशी सहमत झाली असली. आता सौभाग्यपुरबद्दल म्हणाचवं तर नरा अधिकाऱ्या दिव्यदत्त तिथली वाईट स्थिती सुधारण्यासाठी निश्चितच आरोंकाट प्रयत्न करील व सौभाग्यपुरची स्थिती भाग्यपुर-सारखीच वैभवशाली बनवील. हा विचार करूनच राजा रामसेनने हा निर्णय घेतला. म्हणून त्याला अवोम्य व उताळता निर्णय म्हणता येणार नाही."

राजाचा मौनभंग करण्यांत यशस्वी झालेला वेताळ पुन्हा एकदा शवासहित अचानक झाला नि झाडावर जाऊन बसला,

(सुभद्राच्या कथेवर आधारित)

Fullscreen - + X

68

भारताचा डारोका

केशदान

तुम्ही कधी तिरुपतीला गेल आहात? या तीर्थक्षेत्रांत तुम्हाला एक आणले दृश्य दिसते. डोक्यावरचे केस कापून आंदी तुळतुळीत गोटा केलेली असांख्य डोकीं दृश्य दिसतात. ते पाहून लवखा माणूस बुचकळ्यांत पडतो. एण जरा चौकशी केली तर हे सर्व श्रीपुरुष व लंडान मुलें ही भक्तमंडळी आहेत हे समजते. आंध्रप्रदेश व तमिळनाडूमधून मोठ्या संख्येने येणारी मंडळी आपले केस रेंकटेबारावा जागवाने अर्पण करतात. अनेक बालकांचे पहिले जायळ तिरुपतीला किंवा दुसऱ्या एखाद्या तीर्थक्षेत्रांत जाऊन करण्याची तमिळनाडूमधे प्रथा आहे. जाता देवाला हे केस करणंसाठी वाचचे? मक्तांची श्रद्धा आहे की देवापुढे प्रसाद देण्याबरोबर त्याच व समर्पणाची भावनाही तितकीच महत्वाची आहे. प्रत्येक व्यक्तीला आपला केशकलाप प्रिय असतो, आणि तोच देवाला अर्पण करणे हा मोठाच त्याग ठरतो.

मिरीं - प्रसादाची

तुमच्या देवताला तुम्ही गुलाब, मोमरा, इन्डू किंवा जारुंदीची फुलें वाहता असाल ना? तुम्ही मिरींदाणे देखील वाहू शकता. होय, तिखट मिरीं! उत्तर केरळमधल्या कोट्टंगल्लूमधे भद्रकाली किंवा दुर्गेचे मंदिर आहे. तिथल्या देवताला इतर बसूनबरोबर मिरींही वाहिनी जातात. काती म्हणजे काळ, मिन्याचा रंग! देवाचा आजार येऊं रगे म्हणून या देवतेची उपासना

सोन्याचे अंडे

राहुरीचा गावजम धर्मीय गावला एक गोविंदजी होता. त्याला गोपाळ व गोबिंद असे दोन मुलं होते. दोघांची रय झाली होती. दात्याचं पणजन घर होते व सर्वजण मिळूनमिळून राहात होते. धर्मिणजनळं चाड एकर जमीन होती. तो जेव्हा म्हातारा झाला तेव्हा शेतीवाडीचे सर्व काम त्याने आपल्या मुलाच्यावर सोपवले. गोपाळरोज लवकर उठून शेतावर जाई, पण गोविंद आळशी होता. तो उशीरा उठायचा व दिवसभर मनोराज्ये करीत गमसयला.

गोविंदच्या बायलांला राधाला, आपल्या नवऱ्याचा हा आळशीपणा बिनकुल आवडत नव्हता. ती त्याला ब्रह्मचर सांगायची, "अहो, जेव्हा पाहून तेव्हा हवेत मनोरं कसले बाधत नसता? शेतावर जाऊन भावजीमा मग पढत करायला काय झालं?"

पण गोविंदवर काही त्याचा हिम परिणाम झाला नाही. तो निला मगळपणें उत्तर बायला "तु म्हातारा काळजी करतस? जरा एकदा सोन्याची

अडी देणारी बदकीण माझ्या हातांत येज दे की मग बघा मी कष्ट न करालाच लक्षाधीश होईन."

गोपाळ व त्याची धनी अत्यंत सुखभावी होती, त्यामुळे ती दोघे बाकडे फारसे लक्ष देत नव्हत. व गोविंदबनईत नज्जारही करीत नव्हत. असेच विचल चालले होते. एके रात्री एक मनोळखी नरुण गोविंदाच्या घरी आला. खाटेवर सुस्तपणें पडलेल्या गोविंदाने उठून त्याला विचारले "कोण तू?" कृपाता भेटायच्या?"

त्या नव जण मी जयलब्ध्याच म्हातारा आहे, दुसऱ्या गावी काही जरूरीचे काम निघाल म्हणून निघालो आहे. पण आता अंधार पडला. तेव्हा मी तिथें आचारशी पोचेल तु मी काय करा इथें रात्रीपुरता आसला बाल का? सकाळ रात्री की मी निघून जाईन." हरीने नम्रपणें विचारले.

उंक आहे या ओसररीवर तुला एक खाट घाल्ची व्यावस्था करतो. आमच्याबरोबर जेव आणि आरामात झोंप." गोविंदने सांगितल्याप्रमाण त्याची व्यवस्था केली.

होनेरी एगळी चमचमणायी कोंबडी गोविंदा दिसली. ती पाहून त्याला आश्चर्य साठले व तो म्हणाला "हे कस्य? ही कोंबडी तर सोन्यासारखी चमकतेय!" हरीने हसतमुखाने म्हटले, "ही छरोछरंग सोन्याची कोंबडी आहे. ती सोन्याचे अंडे देणारी आहे.

"काय सांगतो आहेस? कोर मी हरी व तू अडी देते तरी का?" गोविंदने विचारल.

हरीने चटकन आपल्या खांब्याच्या पिंजरीतून एगळी कोंबडी घेतली व म्हणाला "तुला मी सांगितलं आहे. तू पाहून बघ."

गोविंदने कोंबडी घेतली व म्हणाला "तुला मी सांगितलं आहे. तू पाहून बघ."

हरीने म्हणाला "तुला मी सांगितलं आहे. तू पाहून बघ."

गोविंदने म्हणाला "तुला मी सांगितलं आहे. तू पाहून बघ."

गोविंदने म्हणाला "तुला मी सांगितलं आहे. तू पाहून बघ."

गोविंदने म्हणाला "तुला मी सांगितलं आहे. तू पाहून बघ."

गोविंदने म्हणाला "तुला मी सांगितलं आहे. तू पाहून बघ."

गोविंदने म्हणाला "तुला मी सांगितलं आहे. तू पाहून बघ."

गोविंदने म्हणाला "तुला मी सांगितलं आहे. तू पाहून बघ."

गोविंदने म्हणाला "तुला मी सांगितलं आहे. तू पाहून बघ."

गोविंदने म्हणाला "तुला मी सांगितलं आहे. तू पाहून बघ."

हरीने म्हणाला "तुला मी सांगितलं आहे. तू पाहून बघ."

हरीने म्हणाला "तुला मी सांगितलं आहे. तू पाहून बघ."

हरीने म्हणाला "तुला मी सांगितलं आहे. तू पाहून बघ."

हरीने म्हणाला "तुला मी सांगितलं आहे. तू पाहून बघ."

हरीने म्हणाला "तुला मी सांगितलं आहे. तू पाहून बघ."

हरीने म्हणाला "तुला मी सांगितलं आहे. तू पाहून बघ."

हरीने म्हणाला "तुला मी सांगितलं आहे. तू पाहून बघ."

हरीने म्हणाला "तुला मी सांगितलं आहे. तू पाहून बघ."

हरीने म्हणाला "तुला मी सांगितलं आहे. तू पाहून बघ."

हरीने म्हणाला "तुला मी सांगितलं आहे. तू पाहून बघ."

हरीने म्हणाला "तुला मी सांगितलं आहे. तू पाहून बघ."

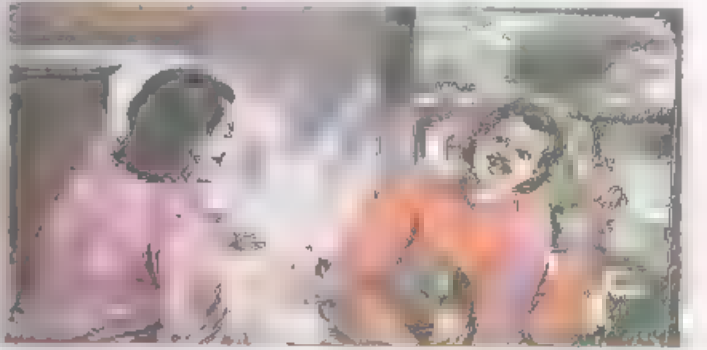
हरीने म्हणाला "तुला मी सांगितलं आहे. तू पाहून बघ."

हरीने म्हणाला "तुला मी सांगितलं आहे. तू पाहून बघ."

हरीने म्हणाला "तुला मी सांगितलं आहे. तू पाहून बघ."

हरीने म्हणाला "तुला मी सांगितलं आहे. तू पाहून बघ."

हरीने म्हणाला "तुला मी सांगितलं आहे. तू पाहून बघ."

वच मित्रा माझा माकड मी मेळून आयल्याकडे
चार भेटावेचं होतं. ते पाहून गोपीबंदीतून गेल्या
आहेत त्यांना मी बघी. मी जेव्हा पाहिले तेव्हा
त्यांना या काव्याच्या प्रेरणेतून आलेल्या
ही काव्याची नु मलाच माकड.

हरी आता युवककाळात पडला. मंतर तो
म्हणाला, ठीक आहे, या काव्याची किंमत काही
तू आता तोच चुकली केली पाहिजे. अस नाही
तू मेहनत करून जे धान्य शिकविले त्यांना एक
पोतभर धान्य माझ्यासाठी यत्न करून दे. मला
महिन्याभर पुन्हा इथे मी येईन त्या पोल्यासलं
धान्य तू मला दिलस की झालं मला तेवढं पुरं
आहे.

गोविंद मलाच खूप झाला 'देवदास', मी
माझा शब्द पाळीन' अस म्हणून त्याने मी काव्याची
आपल्या हातात घेतली.

दुसऱ्या दिवशी सकाळ झोताच हरी गांधी परत

आपल्या बाटणीचा दोन एकराचा हिस्सा
पुण्याला महेनताने घेऊन गेला. आपण
घरातून घेऊन आणून आणून आणून
राष्ट्राच्याची आपली इच्छा नाही. असे त्याने स्पष्ट
सांगितले. गोविंदाचा हा पत्रिचा पाहून प्रथम गोपाळ
चकित झाला. पण मंतर मात्र त्याने या प्रस्तावाला
मान्यता दिली.

हरी गोविंदाने त्याला त्याच्याकडे आणून
घालून घेतला. 'हरी गोविंद' असे म्हणून
हरी गोविंदाने त्याला त्याच्याकडे आणून
घालून घेतला. 'हरी गोविंद' असे म्हणून
हरी गोविंदाने त्याला त्याच्याकडे आणून
घालून घेतला. 'हरी गोविंद' असे म्हणून

हरी गोविंदाने त्याला त्याच्याकडे आणून
घालून घेतला. 'हरी गोविंद' असे म्हणून
हरी गोविंदाने त्याला त्याच्याकडे आणून
घालून घेतला. 'हरी गोविंद' असे म्हणून
हरी गोविंदाने त्याला त्याच्याकडे आणून
घालून घेतला. 'हरी गोविंद' असे म्हणून

हरी गोविंदाने त्याला त्याच्याकडे आणून
घालून घेतला. 'हरी गोविंद' असे म्हणून
हरी गोविंदाने त्याला त्याच्याकडे आणून
घालून घेतला. 'हरी गोविंद' असे म्हणून
हरी गोविंदाने त्याला त्याच्याकडे आणून
घालून घेतला. 'हरी गोविंद' असे म्हणून

हरी गोविंदाने त्याला त्याच्याकडे आणून
घालून घेतला. 'हरी गोविंद' असे म्हणून
हरी गोविंदाने त्याला त्याच्याकडे आणून
घालून घेतला. 'हरी गोविंद' असे म्हणून
हरी गोविंदाने त्याला त्याच्याकडे आणून
घालून घेतला. 'हरी गोविंद' असे म्हणून

हरी गोविंदाने त्याला त्याच्याकडे आणून
घालून घेतला. 'हरी गोविंद' असे म्हणून
हरी गोविंदाने त्याला त्याच्याकडे आणून
घालून घेतला. 'हरी गोविंद' असे म्हणून
हरी गोविंदाने त्याला त्याच्याकडे आणून
घालून घेतला. 'हरी गोविंद' असे म्हणून

काहीना गोविंदाने अंदाज फोडून पाहिली, पण त्यात
तोने नव्हते, तो आधी निराश झाला. हरीवर
संतापलेलेहीला या तबकड हरीला आता आपण
चांगला धान्य शिकविलेला आता त्याने शिकविले
केला तो आता हरीची वाट पाहू लागला.

एके दिवशी हरी गोविंदाच्या घरी येऊन पोचला
आणि त्याने मोठ्या प्रेमळपणे गोविंदाला विचारले,
'ब्रह्मा आहेस? सतर काही ठीकठाक चालतय ना?'
पण गोविंदाने त्याला त्याच्याकडे उत्तर दिले. 'तू मला
आगतं फक्त असेल. मला कोणताही सोन्याची
असे दत्त असेल. हीन

यावर मी त्याने उत्तर दिले. 'हरी गोविंदाच्या
आपल्याकडे आता आता आता 'हरी, मी काही नुता
कसबलेले नाही. ती आता काही माझी काव्याची
माही, ती तुझी आहे. तिने सोन्याचे अंदाज दिलेले
आहे. तिच्या अंदाजावर मीने असेही नाही. त्या
धिकाऱ्याने आता मीने असेल करून आणून
आणून आणून, एक त्याने एवढा मार शिक निर्माण
केलेले आहे. त्याच्या घरात मी धान्याच्या पोल्याची
अ मी त्याने असेही नाही. मीने असेल

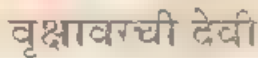
हरीने गांधी होऊन विचारले.

या प्रश्नाचे काय उत्तर द्यावे हे हरीला समजेना
मोठा वेळ तो स्वस्थ राहिला. मंतर, स्वतः ला
सांगत तो म्हणाला, 'होय हरी तुला म्हणणं जर
असेल आता माझ्या घरात सोन्याचे अंदाज देणारी
काव्याची छोटीछोटी आहे. पण मला एक शक आहे.
तू आझस आणि दिवाळीवर मी यांच्या कचऱ्यातून
मला सोडवते आहेस. तू माझा दूचा कुणीतरी
मातळण तर नाहीस ना?

'नाही, नाही, मी तुम्हा नातेवाईक नाही
शेजारच्या गावात मी राहतो. तिच्या शाळेत
मी शिकविलेय सध्या. मी गांधीतून येताजालना
लोकाकडून तुम्हाबद्दल मी ऐकलं होतं. सोन्याचे
अंदाज देणारे बंदक तुम्हा यनांत ठसलेय आणि तू
त्याबद्दल हर्षनेले किन्हेवाधनेस अस ऐकलं होतं.
मला या गोष्टीचं नवल वाटलं. सोन्याचे अंदाज
देणारी काव्याची असली कथ्य अन् बंदक असले
काय त्याने काय फक्त पळणाराय? म्हणून मी
काव्याची घेऊन आलो इतकेच.' हरीने हसत हसत
उत्तर दिले.

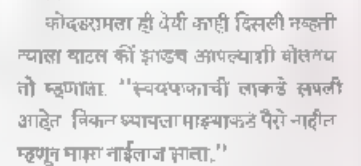
जादवा

‘ते जमणार नाही. बरदान देणं हे परमेश्वराचें
कार्य आहे’ त म्हणत करीतच पायाभार घेऊन
माझे काम आहे ‘पारिजातकाने उतर दिले
‘तर मग माझी इच्छा कशी पूर्ण होईल?’

सुमन्दा वाराज होऊन म्हणाली. अन्त्यापुत्री
करण्याऐवजी तू वृक्षाला श्रद्धा देऊन
ते मी करणारा तुला श्रद्धा देऊन देवाला
श्रद्धा देऊन देवाला श्रद्धा देऊन देवाला
श्रद्धा देऊन देवाला श्रद्धा देऊन देवाला
नोदल्यास? आता मी तुला शाप देतो की यापुढे
तू पृथ्वीवरच राहशील. देवलोकात जाऊ नसुन,
जाण नशी ज्या वृक्षाच्या पायांना तुज्या सातव
अशा एखाद्या वृक्षावरच तुला राहाय पगेन

३. उन्हा नराजी होती, तिन्हापास त्या

सुनदा त्याच्यासमोर प्रकर होऊन म्हणली 'हा वृक्ष कितीच वर्षे मानवाची सेवा करतो आहे हा फलफळाचा प्रियवृक्ष आहे, त्यानेच मला या वृक्षाची सेवा करण्यास सांगितले आहे मी या वृक्षावरची सेवा आहे यापुढे कोणत्याही झाडावर अपकार करू नकोस तुला जे हवे असेल ते माझ्याकडे माग मी तुला देईन असे म्हणून तिने तिथेच एक जादूची चूळ निर्माण करून त्याला दिली

जेव्हा जेव्हा कोदंडरामला स्वयंपाक करायचा असे तेव्हा ती चूळ आपोआप पेटायची काम झाले की विस्तार विस्तार जायचा त्यानंतर चारच दिवसांनी तो कुन्हाडे घेऊन पुन्हा झाडापाशी आला

सुनदादेवीने त्याला पाहून त्याच कारण विचारले कोदंडरामने उत्तर दिले, 'माझी आई

फार आजारी आहे मिला औषध देणारा वैद्य फार मोठी रक्कम मागतो आहे तेव्हा आताहं घर विकून टाकण्याखेरीज मला गत्यंतर नाही हे घर विकत घेणारा गृहस्थ म्हणतोय की मागण्या बाजूचं हे झाड जर तू तोडून टाकलस तरच मी घर विकत घेईन

कारण घराच्या पाठीमागे झाड असणं त्याला अशुभदायी वाटतय म्हणून हे झाड आता मी मुळापासूनच उखडून टाकतो.' अस म्हणत त्याने कुन्हाड वर उचलली

सुनदाने त्याला थांबवत म्हटले, 'तुझ्या आईला तू आणून या झाडाखाली निजवून ठेव. इथल्या मोकळ्या हवेने तिला दोनतीन दिवसांत बरे वाटेल बघ माझ्यावर विश्वास ठेव

कोदंडरामने सुनदाच्या सांगण्यानुसार केले दोन दिवसांतच त्याच्या आईची प्रकृति

सुनदाची त्या विकारापासून जाचं राह कुन्हाड त्या झाडाची पूजा करायला लागले तेजे काही मागत, ते त्यांना त्या वृक्षापासून मिळायला लागले, व ती कल्पवृक्ष मानला जाऊ लागला. गावातल्या इतर लोकांना जेव्हा समजलं तेव्हा ते देखील येऊन आणापली इच्छा पूर्ण करून घेऊ लागले.

अशा रीतीने झाडावरच्या देवीने अनेक लोकांना मदत केली आजारी लोकांना बरे केले, परंतु यणान्यापैकी ज्या काही लोकांना आपल्या दडवशाहीने इतरांना त्रास घायला होता, त्या लोकांची इच्छापूर्ती मात्र देवी करत नव्हती. हे लोक नाखूष होऊन देवीनसल खटसुलट बोवू

गाव

सुनदाला जेव्हा हे कळलं तेव्हा तिने मनोभावे पापजानवृक्षाचे प्रार्थना केली, 'हे वृक्षदेवा, मला जर बरे व की येणाऱ्या लोकांच्या इच्छा मला सोडूनच कळतील, आणि जर कुणाच्या वाईट इच्छा अयल्या तर त्या इच्छा ते विसरून

सुनदा

सुनदाच्या काळाला येणाऱ्या लोकांच्या भावना गुंजला, 'आता तुला खरे ज्ञान प्राप्त झाले आहे. ज्या वृक्षजातीने आजपर्यंत तुला जायरा दिला, त्या वृक्षजातीवर तू आणखी उपकार केलेस तर तू श्रापमुक्त होतील, आणि पुन्हा स्वर्गलोकांना येईल'

हे ऐकून सुनदा आनंदून गेली. परोपकार करण्यासाठी उपयोगी पडणाऱ्या आपल्या सान्या शक्ती तिने वृक्षाच्या निरगिराळ्या जातींना वाटून दिल्या आणि ती स्वर्गात परत गेली.

तेव्हापासून झाडे ही देवतास्वरूप बनून मानवजातीवर उपकार करीत आहेत व मानवाचा फायदा करून देत आहेत

या झाडांन्हे, मानवाला वरदान देणाऱ्या हिंसाईचे रक्षण करणे स्वर्धन करणे हे प्रत्येकाचे कर्तव्य आहे.

प्रत्येकाने जमीन तेव्हा आयुष्यात किमान पांच उपयुक्त झाडे लावावी व त्यांचे जतन करावे असा उपदेश आपल्या पूर्वजानी केलेला

आहे

जादाला

17

मार्च २०२३

भारताची ओळख

भारतात ही सर्वात मोठी भाषा आहे. भारताच्या कलात्मकतेचा मोठा भाग आहे. भारताची सर्वात मोठी भाषा आहे. भारताच्या कलात्मकतेचा मोठा भाग आहे. भारताची सर्वात मोठी भाषा आहे. भारताच्या कलात्मकतेचा मोठा भाग आहे.

१. आपल्या पौराणिक कथेनुसार सप्त चिरंजीव कोणकोण आहेत?
२. देवाचा वनकोष सभागळणारा खांजेनदार कोण आहे?
३. हनुमान पत्नीचे नांव काय?
४. गणेशाचा कार्तिकेय या दौष्टा भावहाना आपल्या मातेकडून काहीतरी हवे होते म्हणून तिने त्याच्या राठी एक रफर्चा लावली तिच्या हातांत ती कोणती वस्तू होती?
५. महाभारतात सत्यवती ही एक धीवरकन्या होती तिच्या नांवावरून एका पितृपुत्राचे नांव जोडले जाते त्याची नावे सहा
६. छोट्या भारतात सिंहच्या छाव्याशी खेळायला आनंदत असे त्याचे दुसरे नांव कोणते?
७. अर्जुनने जेव्हा भीष्माचार्यावर अखेरचा बाण सोडला, तेव्हा तो एका व्यक्तीच्या आड लपला होता त्यामुळे भीष्माचा प्रत्युत्तरादाखल बाण सोडणे शक्य झाले नाही ते नाव कोणते आहे?
८. शाकुनिय त्रिशकु व अंबरीश यांच्यात कोणते साम्य आहे?
९. पूषाचे दुसरे नाव सवर्णा माहीन आहे ते नाव कोणते?

(उत्तर पुढील अंकी)

२००३ फेब्रुवारीतल्या पश्नावलीची उत्तरे

१. आपल्या पौराणिक कथेनुसार सप्त चिरंजीव कोणकोण आहेत?	१. हनुमान, विष्णु, ब्रह्मा, शिव, इंद्र, अश्विनी, कार्तिकेय
२. देवाचा वनकोष सभागळणारा खांजेनदार कोण आहे?	२. हनुमान
३. हनुमान पत्नीचे नांव काय?	३. सीता
४. गणेशाचा कार्तिकेय या दौष्टा भावहाना आपल्या मातेकडून काहीतरी हवे होते म्हणून तिने त्याच्या राठी एक रफर्चा लावली तिच्या हातांत ती कोणती वस्तू होती?	४. सोन्याचा दाग
५. महाभारतात सत्यवती ही एक धीवरकन्या होती तिच्या नांवावरून एका पितृपुत्राचे नांव जोडले जाते त्याची नावे सहा	५. सुहृद, सुसुहृद, सुसुहृद, सुसुहृद, सुसुहृद, सुसुहृद
६. छोट्या भारतात सिंहच्या छाव्याशी खेळायला आनंदत असे त्याचे दुसरे नांव कोणते?	६. सिंह
७. अर्जुनने जेव्हा भीष्माचार्यावर अखेरचा बाण सोडला, तेव्हा तो एका व्यक्तीच्या आड लपला होता त्यामुळे भीष्माचा प्रत्युत्तरादाखल बाण सोडणे शक्य झाले नाही ते नाव कोणते आहे?	७. द्रुपद
८. शाकुनिय त्रिशकु व अंबरीश यांच्यात कोणते साम्य आहे?	८. दोघांचा
९. पूषाचे दुसरे नाव सवर्णा माहीन आहे ते नाव कोणते?	९. सवर्णा

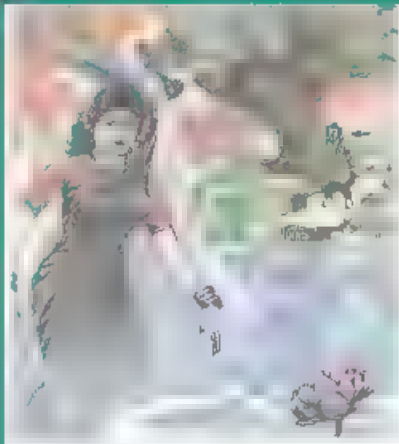
गणेश पुराण

पांडवांनी नारदांच्या सांगण्याप्रमाणे गणेशाची आराधना करण्याच्या हेतूने धौम्य ऋषींना पुरोहित करून गणेशप्रति केले आणि बेश पांडवून विराट राजाच्या दरबारात अज्ञातवास यशस्वीरीत्या पुस केला, श्रीकृष्णाच्या मदतीने पांडवांनी कौरवांच्या युद्धात पराभव केला हस्तिनापूर येथे धर्मराज युधिष्ठिर याचा राज्यभिषेक झाला व तो राज्य करू लागला त्याने अश्वमेध यज्ञ करण्याचे ठरवून यज्ञाचा घोडा सोडला घोड्याबरोबर अर्जुन सैन्य केऊन निघाला त्यावेळी पांडवांचे पुरोहित धौम्य मुनीही त्यांच्याबरोबर होते

यज्ञाचा घोडा अनेक राज्ये पादाक्रांत करून निघाला कित्येक राजांनी नम्रपणे धर्मराजाचे अधिकृत मान्य केले घोडा जात जात एका

जागी थांबला व एक पाऊलही पुढे टाकलासा झाला अर्जुनला त्या गोष्टीचे आश्चर्य वाटले व त्याने धौम्य ऋषींना त्याचे कारण काय असू शकेल असे विचारले धौम्य 'सांगतो चल' असे म्हणत पुढे निघाले. अर्जुन सैन्यासह त्याच्या पाठीमागून निघाला काही अंतर चालून गेल्यावर एक मोठे नगर दिसले त्या नगराच्या मध्यमार्गी एक विशाल गणपतीची मूर्ती होती एका मोठ्या खाऊकाला कोरूनच ती मूर्ती तयार केली होती ती मूर्ती अत्यंत सुंदर होती

"अर्जुना, या गणेशमूर्तीची पूजा कर व या देवाचा माष्टांग समस्कार घाल नंतर श्री वातापि गणपति या नावाने प्रसिद्धी पावलेल्या या देवाची व नगराची कक्षा सांगतो" धौम्यऋषी म्हणाले अर्जुनाने धौम्य मुनींच्या सांगण्याप्रमाणे पूजा

केली आणि भक्तिपूर्ण वातापि गणपतीला माहात्म्य प्रणाम केला. त्यानंता धौम्य मुनी वातापि नगराच्या दिशेने निघाले. त्यांच्या पाठोपाठ अर्जुनाने जाऊन वातापि नगर पाहिले. एके काळी ते नगर मार मारराटीला पोचले होते, या गोष्टीची चिह्ने तेथे स्पष्ट दिसत होती, परंतु तेथे वस्ती नसल्याकारणाने आज ते एक ओसाड नगर झाले होते. काही मोजके लोकच त्या गावान राहत होते. अर्जुनाला त्या नगरात आलेला पाहून त्यानी आनंदाने त्याचे स्वागत केले आणि त्या नगरात राज्यव्यवस्था कायम करून त्या नगराचा पुनरुद्धार करण्यासाठी विनंती केली.

धौम्य मुनी म्हणाले - "अर्जुन वातापि नगर ते हेच, शहराच्या मध्यभागी जी गणेशाची मूर्ती आहे तिची स्थापना अगस्त्य मुनीनी केली. याचे शिल्प अद्भुतच आहे. हे वातापि गणपति क्षेत्र या नावे प्रसिद्ध आहे. याचे महत्त्व मी सांगतो

'गंगा नदी, कवेर नावाच्या राजर्षीच्या कर्मठतात अयतरीती आणि कावेरी हे नाव धारण करून त्याच्या आश्रमात लहानाची मोठी झाली. अगस्त्य मुनीनी त्या मुलीला पाहून तिच्याशी तशे काण्याची इच्छा करी. यांच्या सत्तेने च्युत केली, कवेरने आपली समती दिली व म्हणाले 'अगस्त्य मुने! कावेरीची समतीसुद्धा येथे बरोबर होईल नाही का?'

अगस्त्य मुनी आश्चर्यात कावेरी बरोबर असताना ती त्यांना म्हणाली - 'सहाद्री पर्वतावर हिंदावं पिशावंस मला वादत आहे.' अगस्त्य तिला सहाद्री पर्वतावर प्रमगा करायला प्रेरित केले.

बनविहार करीत असता एका लहानशा तलावात तिने कमळे उमललेली पाहिली व ती काढायला घांवत तलावात गेली व गंमत अशी की पाण्यात पाऊस पडताच ती पाणी होऊन वाहू लागली आणि नावात पुढेकडे समुद्रापर्यंत गेली. तिला कावेरी नदी हे नाव मिळाले.

अगस्त्य ऋषी कावेरीचाच ध्यास धरून कित्येक विषय ब्रह्मचारी पडिले. त्यानंता त्यानी घोर तपश्चर्या केली व ते ऋषि श्रेष्ठ झाले. एके दिवशी अरण्यांत उलटे लोंबत असलेल्या पितृसंना पाहिले व विचारले - "तुम्ही कोण व असे का लोंबता आहात?"

निःश्वास सोडीत पितर म्हणाले - 'आमचा वंशज अगस्त्य लग्न करून त्याला पुत्रसंतती लाभेपर्यंत आम्हाला असेच राहावे लागणार आहे!

अगस्त्य ऋषींना दिव्य दृष्टीने विदर्भ देशाच्या राजाला कावेरीचा अश्व खसलेली लोपामुद्रा

नांवाची विवाहपोष कन्या असल्याचे दिसले. अगस्त्य ऋषी विदर्भ राजाकडे गेले व त्याच्या कन्येशी विवाह करण्याची इच्छा असल्याचे त्यानी सांगितले.

कसमुळे, फळें छाणाऱ्या व वल्कल वखे धारण करणाऱ्या या मुनीला आपल्या सुकुमार राजकन्येला कसे बाबंदाचे? नकार दिता तर मुनी शाप देतील या भीतीने शंकाकुल झालेल्या राजाला लोपामुद्रा स्वतः येऊन म्हणाली - 'बाबा, मी अगस्त्य मुनींशी विवाहाला तयार आहे.

विदर्भराजाने लोपामुद्रेच्या इच्छेप्रमाणे व मुनीनी इच्छित्याप्रमाणे दोघांचे पाणिग्रहण करून मुलीला मुनींशीबर पाठविले.

अगस्त्य मुनी लोपामुद्रेबरोबर आपल्या आश्रमात आल्यानंतर एके दिवशी तिना म्हणाले - 'माझे पितर पुनान नरकात आहेत. त्यांचा उद्धार व्हायला तुझ्या पोटी मला पुनसंतती झाली पाहिजे. याकसाठी मी तुझ्याशी विवाह केला आहे!'

तुम्हाला आणल्या अगावरच्या वल्कल वल्कलकडे पाहून जाम पुढे म्हटलं - "तुम्हाला मी शेतच आहे मी गळ राजकन्या म्हणूनच जन्म घेतला आहे. मला आहे तेच विवाह झाल्यानंतर का होईना मला माझ्या योग्यतेची वस्त्रांपुरवठे देण्याचे कुठे व्यवस्था करावी. तुम्ही होती नाही का? तेव्हा नगरातून धन संग्रहण करणे आवश्यक आहे असे नाही का वाटत तुम्हाला?'

अगस्त्य मुनींनी फली जे म्हणाली त्याचा विचार केला आणि धनसंपादनार्थ ते निघाले, ते

अनेक राजाकडे गेले आणि राज्यकारभार सुललीत 'चालविण्यास आवश्यक नेबडे धन देऊ घेऊन हाकी घनातील योग्य तेवढे थावे अशी राजेरजवाडचाना विनंती केली. परंतु एकाही राजाने काही खत असल्याचे सांगितले नाही. उलट म्हणाले - "आम्हालाच धन पुरस नाही तेव्हा धनसंपादनाचा काही मार्ग बमेल तर सांगावे." अशी विनंती केली.

अगस्त्य ऋषी ह्वाश होऊन अगलात भटकत एका मोठ्या शिलाखंडाजवळ आले. ती शिलाखंड त्याला गणपतीच्या आकारासारखा वाटला. त्या शिलाखंडासच विघ्ननाश गणाधीश मानून त्यानी स्मरकार केला आणि प्रार्थना केली 'गणनायका! मला तपश्चर्या तेवढी करून धनसंपादनला लागणारी शिला मला पाडीत नाही तर मग मला धनप्राप्तीचा काही मार्ग दाखविलास तर तुम्ही उपकार होतील."

‘तर मग, काय ही मुनिवरी तुम्ही हे या दगडाला विचारीत अहा का?’ गणनायकाने दर्शन देऊन विचारले

अगस्त्य मुनींनी गुडघे टेकून नमस्कार केला व आपले दुःख निवेदन केले

विघ्नेश्वर म्हणाला - “अगस्त्य मुने! तुम्ही केवळ पायता पाहिले होत तेथेच अज्ञात की! काही वेळभे इन्नल तुम्हाला जेवायला बोलवायला येईल नेव्हा तुम्ही जा! इत्थलजगळ अलोट घन ज्ञानियान कुंजन पडले आहे. तुमच्या हातून होण्यासारखे एक कार्यही आहे!

अगस्त्य मुनी म्हणाले “विघ्नेश्वर! मला या शिलाखंडाने तुझे रूप दिसले, म्हणून ही शिळा अपूर्व गणपति नावाने ओळखली जावी असे मला वाटते आहे. माझी ही इच्छाही पूर्ण व्हावी!”

विघ्नेश्वर म्हणाला ‘तथागु!’ आणि अतर्धान पावला

अगस्त्य मुनी फार दमलेले होते त्यांना भूकही फार लागली होती. म्हणून त्या शिलाखंडाने टेकून ते बसले अमतां समोरून बरोबर काही पाहुण्यांना बरोबराच वेळून येत असलेला इत्थल दिसला

अगस्त्य मुनींना लचकरच सर्व गोष्टी कळल्या त्या अगस्त्य वातापि व इत्थल नांवाचे मांटे मारावी राक्षस जर्घना, प्रवासी वाटसरूना व तीर्थयात्रा करणाऱ्यांम ठार करून त्यांचे धन लुटीत होते आणि एका मोठ्या दगडी किल्ल्यात घनगुशी जमा करीत होते. एका घर्मभीरू राजाचे रूप हेऊन इत्थल आपल्याकडे आतिथ्य स्वीकारायला आलेल्या पाहुण्यांना आदरपूर्वक बोलावून त्यांना कुशलप्रश्न वगैरे विचारीत

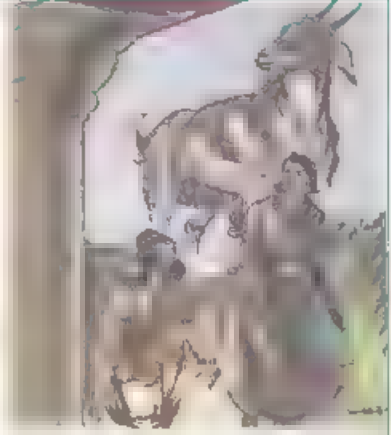
असनांना, वातापि हा फूडारल बोकडामारखे रूप धारण करतो. इत्थल त्या बोकडाला मालून त्याचे मांस शिजवून आपल्या पाहुण्यांना वांटतो

अतिथी मांस प्रक्षण करून विधानी घेन पडले असतांना इत्थल मोठ्ठाने ओरडून ‘वातापि’ म्हणून हाक मारतो, वातापि अतिथि अभ्यागतांची शेटे फाडून बाहेर येता हे अगस्त्य मुनींना कळल्यावर ते सतापले

इत्थल अगस्त्य मुनींजवळ आला व त्यांना पाहून त्याला वाटले की हे कोणी बौर मोठे मुनी आहेत. यांच्यासारख्या कित्येकांना ठार केले तर फायदाच फायदा आहे, असा विचार करून इत्थलने अगस्त्यांना जेवायला बोलविले

अगस्त्यांनी त्यांना फार भूक लागली असल्याचे दर्शवून म्हटले ‘तुमच्यासारखे धर्मवाते या जगतात आहेत म्हणूनच ही पृथ्वी आकस्मात अघातरी स्थिर राहिली आहे. तर मग चला’ असे सांगून इत्थलधरोबर ते कित्त्प्यांत गेले व म्हणाले - “अजदता! मी कित्येक दिवसापासून काही खातो प्यातो नाही. खूप भूक लागली आहे. मी एक सहस्र यज्ञ केले असल्याकारणाने मला बोकडाच्या मांसाशिवाय दुसरे कोणतेही मांस पचत नाही.” असे सांगून इत्थलच्या हस्ती त्यांनी मातमीचा वष करविला

अगस्त्य बोकडाला पाहून म्हणाले - “काय पण बोकड होना! मी एक सहस्र यज्ञ केले आहेत परंतु या बकऱ्याच्या मांसासारखे मांस कधी मला खायला मिळाल नव्हत. प्रथम मला याच हृदय वीर मांसाचे मुख्य मुख्य तुकडे खावला वाढ, नंतर इतर तुकडे वाढ. नंतर उरलेले तुकडे इतरांना

वाढ. मी प्रथम सांगून देवता गैर मातूनकोस, मी जिनक खाऊ शकेन तितके मला वाढले पाहिजे, बर का!”

इत्थलने बकऱ्याला भाजून काढले व मांस शिजवून अगस्त्यांना वाढले. किती वाढले तरी अगस्त्य खातच रोस व सर्व बकरा त्यांनीच खाऊन पचविले

इत्थलला आनंद्यांबरोबर दोघी शेंडी भीतीसुद्धा बांदू लागली ती म्हणाला “मुनिवर्य, आपण थोर बनघाटी दिसला आहा!”

अगस्त्य स्थिर करून म्हणाले “बनघाटी म्हणून मांस नाव आहे रे या पचकोशीत तर मग थोडे मद्य मारव पाहू, एक मोठे मळकें भरण तरी लागेल!”

इत्थल आत मात्र थंडच भाला म्हणाला ‘मळकें भरून व ने शूद्धा मोठे मळकें भरून तुम्हाला पाहिजे म्हणता?’

अगस्त्य म्हणजे - "हीक आहे तर मग आपण आपल्याला हब असेल तेवढे प्यासे आम्हाचा वातापि ने आणवून देईल! असे म्हणत त्याने मोठ्याने हाक मारली - 'उरे वातापि!'

अगस्त्य हळूच म्हणाले - 'आता वातापि कोठे आहे? वातापि फुलां येणार नाही जीर्ण झाला, पचला तुझा वातापि असे म्हणत त्यानी पोटावर हात फिरविता व म्हणाले "वातापि केव्हाच जीर्ण होऊन गेला!"

झुलत प्राणभयाने थरथर कापू लागला आणि पळू न गेता, कोठे गेला त्याचा पत्ताच लागला नाही. अशा तऱ्हेने वातापि आणि इत्यल याचे भयंकर लयाळाडोवढे नष्टक कायमच थांबले

त्यानंतर अगस्त्यांनी इतर अतिथि अभ्यागतांना जे घडले ते बोटवधांत सांगितले आणि किन्त्यात जो अस्थिपत्रांचा घ फटका घाला टीग पडला होता, तो नेऊन दाखविला, ते दृश्य पाहून सर्वांनी आपल्या पायाला धन्यवाद दिले की अगस्त्य मुनींच्या कृपेने त्यांना जीवदान

मिळाले. त्यांनी अगस्त्याचे आभार मानून त्याला नमस्कार केला. त्या किल्ल्यात मुण्डित स्यानी ठंबलेल्या कित्येक धनगोष्टी अगस्त्यानी जाऊन पाहिल्या त्यांना हजे होत तेवढे घेऊन बाकीचे घन खर्च करून एक मोठे नगर वसविते येईल. सहस्रावधी लोकांचा उदरनिर्वाह करू शकेल, असे त्यांना वाटत

बरेच अगस्त्यांनी सर्वांना घन वाटण्यास सुरवात केली जवळपासच्या राज्यांतून सहस्रावधी गरीब लोक तिकडे आले व अगस्त्यानी दिलेले धन घेऊन आपापलीं शो बांधून त्यात सुखाने राहू लागले

अगस्त्य मुनींना जोगीशाकृतीचा शिलाखंड दिसला होता त्याच्या चारी बाजूला एक मोठे नगर निर्माण झाले. वातापि राक्षसाला त्या जागी अगस्त्यांनी खाऊन जाणं केले होते. म्हणून त्याला वातापि नगर हे नाव प्राप्त झाले. अगस्त्यानी आपल्या राज्याचे नियम शिलाखंडावर कोरून जागोजागी शिलापत्रक लावून ठेवले. प्रजेचेच राज्य म्हणून एक आदर्श लोकतंत्र त्या नगरात स्थापन झाले

शशांकचे कोशल्य

जवळून महाराज चित्रदुर्गचे शासकने होते ते आपल्या प्रजेचा स्वतःच्या मुतासराखा सांभाळ करीत सर्व शाखाखानी सज्ज असलेली मोठी रैना आणि शनीनि जाणणारा मुंडकुमल सेनापती असल्यामुळे शत्रूचे देखील त्यांना भय नव्हते

त्यांचे मंत्री चंद्रहास मोठे बुद्धिमान होते त्यांनी वेळोवेळी दिलेले सल्ले महाराज अंमलात आणीत त्यामुळे आसपासच्या राज्याशी त्यांचे चानले सवध जुळले होते

महाराज चित्रशरीराना शिकारीचा मोठा नाव होता जेव्हा सवड होईल तेव्हा ते जंगलात शिकारीस जात असत. त्यांच्या या छंदाचे जनतंत्र अतिशय कौतुक होते

बाही दिवसानी महाराजांनी आपला मुकुटा कनकसेन याच्यावर राज्यभार सोपविण्याचे

व एका शुभ मुहूर्तावर त्याला राज्यमिषेक देला

चित्रदुर्ग एक संपन्न राज्य होते त्यामुळे लोकांना कुठल्याही गोष्टीची कमतरता न मासता ते मुख्याजम्याधानांत राहून होते थोड्याच विद्यमान धनकसेनाने आपण आपल्या बडिलाचा मुलगा शोभतो हे सिद्ध केले

प्रवा सुखी होती, राज्यात सुवत्ता होती शत्रूचे भय नव्हते, त्यामुळे कनकसेन कलामगहित्याकडे वळला. त्याला चित्रकलेची आवड होती. राजमसनाच्या कलादालनात अतिशय सुंदर चित्रे होती, ती तो लहानपणा पासून पाहून आला होता या कलादालनात चित्रदुर्गाच्या सहा पिढ्यांच्या शासकाची चित्रे होती कनकसेनाचे पडिल चित्रसेन सातव्या पिढीकले होते. कनकसेनाच्या मनांत अशी

इच्छा झाली की आपल्या आजोवा, फ़जोबांच्या ओळीत आपल्या वडिलांचे पण चित्र असावे. त्याने तिथल्या चित्रकारांना आपल्या वडिलांचे एक चित्र काढण्याची विनंती केली. त्याने अशी घोषणा केली की जो चित्रकार त्याच्या वडिलांचे सर्वोत्तम सुंदर चित्र काढील, त्याला मोठे बक्षिस दिले जाईल.

ही घोषणा ऐकून राज्यांतल्या प्रसिद्ध चित्रकारांनी चित्रसेन महाराजांची चित्रे काढली व कनकसेनाला दाखवायला घेऊन आले. परंतु त्यांतले एकही चित्र कनकसेनाला आवडले नाही.

महाराजांचा उजवा डोळा तिरळा असल्यामुळे चित्रकारांनी आपल्या चित्रांत तो तसाच चित्रित केला होता. यावर कनकसेन

मार्च २००३

म्हणाला, "मुख्य ज्ञानेंद्रिय डोळ्यांमधेच दोष आहे. भविष्यातील पिढ्यांनी त्यांना असं यशस्वी योग्य नाही. म्हणून असे चित्र आम्ही कलादालगात ठेवू शकत नाही."

डोळा तिरळा नसलेली जी चित्रे काढलेली होती, ती बघून कनकसेन म्हणाला "हे महाराजांसारखे दिसत नाहीत."

एकही चित्रकार कनकसेनाला आवडलेला असे चित्र काढू शकत नाही.

त्या मुमग्यास शशांक नांवाचा एक तरुण चित्रकार पोटापाण्याच्या सोयीसाठी राजधानीत आला. त्याने पण राजाची घोषणा ऐकली होती. तो राजाला भेटून म्हणाला की चित्रसेन महाराजांचे सुंदर चित्र काढायचे कौशल्य त्याच्यात आहे.

चकित होत राजा म्हणाला "एवढ्या मोठमोठ्या चित्रकारांना जे जमवले नाही, ते तू असे काय करणार? मी पण चित्रे पाहून पाहून कंटाळून गेलो आहे. तू जर नीट चित्र काढले नाहीस तर तुला शिक्षा होईल. विचार करून निर्णय घे."

"महाराज, माझी एक विनंती आहे," शशांक म्हणाला. राजा शंकेने म्हणाला "हं सांग काय सांगायचंय ते."

"दोन दिवस सारा वेळ मला राजेसाहेबांबरोबर राहवे लागेल. म्हणून आपण त्यांची तशी परवानगी मला मिळवून द्या." शशांक म्हणाला.

"बरं, उद्या ये." कनकसेन म्हणाला. दुसऱ्या दिवशी शशांक राजवाड्यात गेला. राजाची हालचाल, हावभाव त्याने शरकाईने नीट लक्ष देऊन बघितले.

यानंतरचे पंधरा दिवस तो महाराजांचे चित्र

चांबोबा

52

काढण्यांत मग्न होता. एक दिवस दावागांत आसतारुद्ध कनकसेनाला त्याने चित्र आणून दाखविले. ते चित्र पहाताच कनकसेन अगदी खूष झाला, आणि हसत त्याने ते चित्र दावाग्यांना दाखवले. ते बघून दावा आनंदाने खूष झाला आणि लोक दाव्या वाजवू लागले.

यावर सगळ्यांना नमस्कार करून शशांक म्हणाला, "जेव्हा महाराज चित्रसेनांचे नांव घेतले जाते, तेव्हा लोक अशा घर्माट्याची आठवण काढतात की ज्यांनी प्रजेला स्वतःच्या मुलासारखे सांभाळले आहे. त्यांचे कीर्तुक करण्यांत लोक कधीही इतक नाहीत. आपल्या सर्वांना याहीतच आहे की शिकार हा त्यांचा सहाबा प्राण आहे. शिकारीत मग्न असलेल्या ह्या शूरवीर महाराजांमधे शोधून देईल आपल्याला उणीव सापडणार नाही."

प्रजेने पुन्हा एकदा जानदाने जहोष केला. त्या चित्रकाराचे चित्र असे होत की चित्रसेन धनुष्यावर बाण चढवून थोड्या अंतरावरून बाघावर नेम घालत आहेत. त्या वेळी त्यांनी

आपला उजवा डोळा बंद केला होता. त्यामुळे त्यांतला तिरळेपणा अजिबात दिसत नव्हता.

राज्यांतले प्रधान चित्रकार आपल्या अस्सनावरून उठले. आणि शशांकला मिठी मालून म्हणाले, "चित्रकारांत उत्तम चित्रे काढण्याची कला, आणि चतुरपण असायला पाहिजे, तो तुझ्यात आहे. एका महान कलाकाराला आवश्यक असलेली कल्पनेची उत्तुंग शक्ती, प्रतिभा व सूक्ष्म निरीक्षण करण्याची शक्ती तुझ्यात आहे. तुझ्या चित्राचा जो विषय असेल त्यातली उणीव टाकून ते चित्र कनेचा एक उत्कृष्ट आविष्कार बनवून टाकण्याची क्षमता तुझ्यात आहे. म्हणून तू राजचित्रकार बनण्यास योग्य आहेस.

आम्ही तुम्ही नेमणूक दावारांत करीत आहोत. तुझ्यामुळे आमच्या राज्यात कलेचा गौरव होत राहील."

राजाने शशांकला बहुमूल्य भेटवस्तू दिल्या. आणि त्याचा सन्मान केला. यानंतर कनकसेनने कलादाननंतर आपल्या इतर पूर्वजांच्या बरोबर शशांकने काढलेले चित्र लावले.

चांबोबा

53

मार्च २००३

सावकाराचा उपाय

कंठक हा एक मोठा चोर होता. यमुनापुरीच्या लोकाना लुटून त्याने त्यांची दुर्दशा केली होती. त्याचे नांव ऐकता क्षणी ते भितीने धावत कापत असत. तो अत्यंत हुबारीने सैनिकांना फसवून आपले काम साधत असे. हे बघून राजाने दबडी पिटली की जो बाणी कंठकाला पकडेल त्याला एक लाख मोहरा बक्षिस मिळतील.

विश्वदत्त यमुनापुरीचा प्रमुख व्यापारी होता, तो कोणालाही फसवत नसे. सर्वांचेच योग्य व्यवहार करीत असे. लोक त्याच्या चांगल्या वागण्याचे खूप कौतुक करीत असत.

एक दिवस सूर्यास्ताला एक साधू त्याच्याकडे आला. तो विश्ववत्साला म्हणाला, "मी काशी रामेश्वरांना जातो आहे" विश्वदत्ताने त्याला त्या रात्री आपला पाहुणचार स्वीकारण्याची विनंती केली.

मध्यरात्री काहीतरी आवाज ऐकू आल्यामुळे

तो जाग झाला. त्याने खिडकीतून डोकावून पाहिले तर आपली भगवी बस काढून साधू स्वये, दागिने असलेले कपाट उघडण्यात मग्न होत. तो त्याला दिसवा, हा साधू नसून चोर आहे हे त्याच्या लोच लक्षात आले. आणि हा दुसरा तिसरा कोणी नसून कंठक डाकू आहे हे पण कळले. यमुनापुरीत बागोजागी राजाच्या शोधनेसकट त्याची चिन्हे लावलेली होती.

विश्वदत्त धावतला, करण आतापर्यंत त्याने कधी कुणा चोराला बघितले नव्हते. आणि त्यांतून हा काही साधासाधा चोर नाही. पानेतर किती लोकांना लुटले आणि मारले होते. आता ही व्याव कशी टाळायची? काहीतरी गुत्तीनेच हे काम होईल. त्याने विचार केला.

थोड्याच अंतरावर त्याची बायको दुसऱ्या पलंगावर झोपली होती. त्याने धोडा वेळ झोपण्याचे नाटक केले आणि मग मोठ्या

आवाजात म्हणू लागला.

"काय म धवडी डारादुर झोपली आहेस! मी काय सांगतो ते लक्ष देऊन ऐक."

विश्ववत्ताची बायको उठून नसली आणि म्हणाली की "अरी कायगोष्ट आहे की त्यासाठी तुम्ही त्याही झोपयोज केलेली?"

"एवढ्यांतच आणते कुलगुरु स्वामी सच्चिदानंद माझ्या स्वप्नांत आले." विश्वदत्त म्हणाला.

"स्वामीजी असे दिसण्यामागे नकीच कांही- तरी कारण असले पाहिजे. सवकर सांगा ना! ते काय म्हणाले?" त्याच्या बायकोने विचारले.

"नीट लक्ष देऊन ऐक. खूप दिवस आपण आपल्या भुवीसाठी वस्त्रशोधन करतो आहोत. पण कांही उपयोग नाही. स्वामींनी सांगितलेय की शुक्रवारी सकाळी गांबाबाहेरच्या दुर्गा

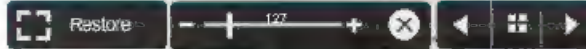
देवीच्या मंदिरासमोऱ्या वडाच्या झाडामुखी घ्यानांत मग झाडाला भक्त तुम्हाला दिसेल. त्याच्याशीच आपल्या भुवीचे लग्न करा. सर्वतऱ्हेने तो योग्य कर आहे. त्याच्याशी लग्न केल्याने तुमच्या भुवीचे आयुष्य सुखी होईल." विश्वदत्त म्हणाला.

"फारच चांगली गोष्ट सांगितलीत की हो तुम्ही. जय गुरुमहाराज! ही सगळी स्वामीजींची कुणा आपण असेच करू." बायको म्हणाली.

कंठकच्या काशनर पडले आणि तो नवरात्रा- कोचे चाललेले हे बोसणे आणि तो अगदी खूब झाला. त्याने ऐकले होते की विश्वदत्त चांगलाच श्रीमंत आहे आणि त्याची साधू संन्याशांवर खूप श्रद्धा आहे. म्हणूनच तो त्याच्या घरी चोरी करण्याला आला होता.

कंठकने आपली भगवी बस घेत घातली. त्याने विचार केला, आता आपण फक्त दागिनेच

चौह शकंती पण दुर्गादेवीच्या मंदिरसमोर भक्त म्हणून बसले तर विश्वदत्ताची सर्व संपत्ती आणि त्याची मुलगी पण आपल्याला मिळेल. एका चोरासारखे लपत छपत लुटालुट करून जगण्या-येंकां आपण एका सधन प्रतिष्ठित सवपुत्रत्या-साखे असुष्य जगां शकुं, चांगली पत्नी, मुलेबाळे आणि भरपूर संपत्तीचा उपभोग आपल्याला घेता येईल.

असा विचार करून कंटकाने सर्व दारिने ब पैसे मरत कपायंत ठेवने आणि तो तिथून गुपचूप निघून गेला. विश्वदत्ताची खात्री होती की त्याची युद्धी सफल होईल. त्याच रात्री त्याने कोतगाला भेटून सर्व हकिगत सांगितली.

शुक्रवारी सकाळी बायकोबरोबर तो दुर्गा-देवीच्या मंदिरात गेला. तिथे गेल्यावर ध्यानमग्न बसलेला कंटक त्याला दिसला. त्याने पांढरे कपडे घालून कपाळाला गंधाचा टिळा लावला होता. त्या घेवात त्याला कोणीही ओळखले नसते.

मनांतल्या मनांत खूप होत विश्वदत्त

कंटकाच्या जवळ येत म्हणाला, "सुता, तू कोण आहेस? कुठल्या गांधवा आहेस? तुझी भक्ती पाहून वाटतं की तू कोणी साधारण मनुष्य नाहीस."

कंटकने दोन्ही हात जोडून नमस्कार करीत म्हटले, "मी जयलक्ष्म्या गांधवाचा आहे. मी लक्ष्मणपणापासूनच देवीची भक्ती करीत आलो आहे. या ब्रह्माच्या म्हालाखाती बसून देवीचे ध्यान करावे हीच माझी एकमेव इच्छा आहे."

कंटकाचा आवाज ऐकून असा त्याची पत्नी खानी परली की आपल्या श्री साधू बनून हाच आवा होता. मग त्याने दूर लपून बसलेल्या कोतवालाला खुणेचा इशारा केला. मग काय, आपल्या सिपायांसह कोतवाल तिथे आला आणि त्याने कंटकला पकडले. कंटकाला बकिंचित शंका आली नव्हती की आपण असे पकडले जाऊ.

त्या देशाच्या राजाने विश्वदत्ताचे तोंड मरून कीतुक केले. आणि इनाम म्हणून जाहीर केलेल्या एक लाख मोहारा त्याला दिल्या.

धर्म युद्ध

अलकापूरच्या राजाचे नांव विक्रमदेव होते. त्याचा नीलकंठ नांवाचा अत्यंत शूर सेनापती होता. एका विजयदशमीला राजा आपले मंत्री-मंडळ, सेनापती यांच्याबरोबर बसून गप्पा गोष्टी करत होता. रात्रीची वेळ होती. सगळी कडे छान चांदणे पडले होते. तेव्हा एक अनोळखी घोडेश्यार तिथे आला आणि घोड्यावरून उतरून सरळ राजासमोर जाऊन उभा राहिला.

त्या उद्धट माणसाला पाहून रागाने राजा म्हणाला "तू कोण आहेस? आणि इथे कासा आलास?"

"मी एक शूर लढवया आहे." त्याने उत्तर दिले "ते ठीक आहे. पण तुला काय हवे आहे?" राजाने भिचारले. "एका लढवय्याला लढाई करायच्या संधीखेरीज असून काय हवे असणार? तुमच्या कडे असा कोणी योद्धा आहे का की जो माझ्याशी युद्ध खेळायची हिम्मत दाखवेल?" तो माणूस म्हणाला, तिथे जमलेले सर्वजण त्या माणसाला पाहून घाबरे लागले.

चांगला घुशकड्डा, मजबूत झगरी डोळे, हातात बळकणारा पाशू, असे त्याचे रूप बघून सगळ्यांच्या तोंडाला कोरड पडली.

"आमचा शूर सेनापती नीलकंठ तुझ्याशी युद्धाला तयार होईल." राजा जयसा चांचरत म्हणाला. ताबडतोब नीलकंठ उभा राहिला. पण तो बोझा हंसत म्हणाला, "मी इथे लढायला जालो नाही. हा परशू पहिलात ना? तुमच्याकडच्या कोणीही याचा एक बाव आपल्या मानेवर झेला. त्याच्या बदल्यांत पुढल्या वर्षी माझ्या इथे येऊन याच पराजने माझ्या मानेवर वार करा." त्याची ही अट ऐकून सगळेजण विचारात पडले. त्या धारदार परशूचा एक वार मानेवर घेऊन निर्वंत राहणे अशक्य होते. तर पुढल्या वर्षीच्या बदल्याची गोष्ट देवच जाणे!

सगळे लोक गप्प उभे होते आणि तो अनोळखी माणूस उत्तराची वाट बघत होता. शेवटी नीलकंठने त्याच्या हातातून परशू घेतला आणि मानेवर एक वार केला. परशू मानेत

अध्याप्यन्त रुतला, पण रुतलाचा एक धेंब देखीलकाहेर आला नाही. तो अनीळखी माणूस तसाच उभा होता. कांही क्षणांतच त्याने कांहीही नाले नसल्यासारखा परशू बाहेर काढला. बघता बघता जखम भरून आली आणि तिथे जखमेची कांही खूप देखील राहिली नाही.

हंसत हंसत तो नीलकंठला म्हणाला "बाबारो तुझी पाळी झाली. आता माझी पाळी आहे. हं, पुढल्या वर्षी याच दिवशी रुतलाप्रमाणे वन-दुर्गाला ये. मी तुझी वाट बघतो." असं म्हणून जसा आला तसा तो निघूनही गेला. सगळे लोक आ वासून बसत राहिले.

एक वर्ष पूर्ण व्हायला आले. वधता वधता विजयादशमी जवळ आली. बिचारा नीलकंठ आदल्या वर्षी विजयादशमीला घडलेली गोष्ट

विसरलेला नव्हता. ठरल्याप्रमाणे त्याला वनदुर्गाला जाणे क्रमप्राप्त होते. नाहीतर सगल्या देशाची नाचण्ही झाली असती. शेवटी सगळ्यांचा निरोप घेऊन नीलकंठ वनदुर्गाला रवाना झाला.

कुणालाही तो जिवंत परत येण्याची आशा नव्हती. जंगलामधून बऱ्याच दूर गेल्यानंतर तो एके ठिकाणी घोड्यावधन उतरला आणि एका झाडाखाली झोपला. एवढ्यांत त्याला कुठूनतरी एका बाईच्या रहण्याचा आवाज आला. निवत पळत तिथे पोचला तर कांही चोर राजकुमारीचे दागिने चोरत होते. हातात नंगी तलवार घेतलेल्या नीलकंठाला बघून चोर पळून गेले.

नीलकंठाने राजकुमारीची समजूत घालून वीर देत तिला बिचारले काय झाले ते! राजकुमारी सगळी हकिगत सांगत म्हणाली, "आज आपण माझे प्राण वाचवलेत, मी आपले उपकार कधीही विसरणार नाही. ही अंगठी ज्या, तुमच्याजवळ ठेवा. हिच्या प्रमाणाने कुठल्याही न-हेच्या हत्याराने तुम्हाला इजा होणार नाही." पण नीलकंठाने अंगठी घेण्यास नकार देत म्हणले, "ह्या नर वीराचा धर्म आहे की तो जसा बार कळतो तसा त्याने झेतला पण पाहिजे. जो कायम बार करं इच्छितो, आणि शत्रूचा प्रतीवार झेतण्यास तयार नसतो, तो वीर कसला? मी भ्याड नाही. मी नेहमी धर्मपुत्र करतो."

असं बोलून राजकुमारीचा निरोप घेऊन तो नवळच्या नदीत आंशोळीला गेला. घोड्यावेळाने राजकुमारीपण हळूच नदीच्या काठावर गेली आणि ती अंगठीच्या कपड्यांत

लपवून परत आली. नीलकंठला या गोष्टीची जरासुद्धा शंका आली नाही.

दुसऱ्या दिवशी नीलकंठ जेव्हा वनदुर्गाला पोचला, तेव्हा तो येथे हातांत परशू घेऊन वाट बघतच उभा होता. "तू बघनाचा पक्षा आहेस, तुला बघून मला खूप आनंद झाला." तो म्हणाला.

नीलकंठ त्याचा बार झेलण्यासाठी तयार उभा राहिला. "बला! मी तयार आहे, बार कर." तो म्हणाला, "जसं काही बार खाल्खार वृजितच राहणार आहेस! किती भोळा आहेस." असं म्हणून त्याने आपला परशू उचलला आणि नीलकंठच्या मानेवर जोरदार बार केला.

पण काय आश्चर्य! परशू मानेत खोल घुसला पण रतचचा एक टिप्स नाही. त्या योवध्याच्या आश्चर्याला पारावार जता नाही. नीलकंठपण चकित झाला. नीलकंठाने परशू असा वाहेर काढला की जसं कांहीच झालेलं नाही.

वनदुर्गाच्या योवध्याचा आपल्या डोळ्यांवर विश्वासच भसेना. "धोका! धोका!" असे म्हणत तो परत परशू उचलून लागला तेव्हा नीलकंठने पण तलवार ठपसली.

हा क्षणांत वनदुर्गाचे महाराज न राजकुमारी तिथे झाले. त्यांना बघून दोन्ही योद्धे संकोचून तसेच उभे राहिले. नीलकंठाने राजकुमारीला ओळखले. ही तीच राजकुमारी होती. तिला त्याने डाकूपासून वाचवले होते. राजकुमारीने पण त्याला ओळखले व त्याच्या कपड्यांत अंगठी लपवून ठेवल्याचे सांगितले. तिच्या प्रभावधुळे तो योवध्याला बार लाऊनदेखील जिवंत राहिला.

तेव्हा वनदुर्गाच्या महाराजांनी नीलकंठच्या न्यायप्रणाम शौर्याचे कौतुक केले. थोडे दिवस तिथे राहिल्यावर त्यांनी योवध्या घुमचडाक्यांत नीलकंठशी आपल्या मुलीचे लग्न लावून दिले. त्या योवध्याने पण नवीन बापत्याला आशीर्वाद दिला.

शेवटी महाराजांनी रहस्यभेद केला की विजयादशमीच्या दिवशी अशा बिचित्र लढाई साठी त्यांनीच योवध्याला पाठवले होते.

त्याचे कारण राजकुमारीसाठी त्यांना खांगला बार शोधता यायला असे होते. हे ऐकून लोकांच्या आश्चर्याला पारावार जता नाही.

चांदोवा